

Klassiwoitus

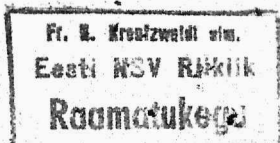
K. Winogradowi joonistus

August Riismann-Ristmets

Sündis 27. weebr. 1890. aastal, tapeti õösel 22/23. apr. 1926. aastal

Tallinnas sõjawäljakohtu otsuse järele

PE 1498

KOMMUNISTLISE INTERNATSIONAALI TÄIDESAATWA KOMITEE VI LAIENDATUD KOOSOLEK

(WEEBRUAR—MÄRTS 1926)

I

Eelmine (V) laiendatud pleenum, mis eelmisel aastal peeti, oli koos niiteldada kapitalistlike korra osalise stabiliseerumise (püsiwaksmuutuwuse) märgi all. Kõik tundemärgid näitasid, et mäda kodanline kord siiski oma wiimse tunnikese edasi lükata on suutnud, oma majandust uueste osaliselt elustades ja nõnda neist raskustest vähemalt jaoiliselt üle saades, millesse ta imperialistlike sõja tagajärjel sattus.

Nüüdsel laiendatud koosolekul tuli täidesaatwal komiteel kindlaks teha, et osalise stabiliseerimise osaline kriis on alanud. 1926 a. alguks ilmub kapitalistlikes Euroopas nähtawale terve rida majanduslisi raskusi, millel kriisi iseloom on: Inglismaal on see eestkätt tööstuse kriis, Prantsusmaal peajasjalikult rahanduse kriis, Saksamaal Dawesi plaani kriisi algus, Poolamaal ähwardab majandus hoopis kokku wariseda. Mitte ainus Euroopa suurriik ei ole veel täieste majanduslise seisukorrani jõudnud, mis enne sõda (1913. a.) oli.

Kapitalismi osaline püsiwus on Euroopas suurel määral selle tagajärg, et riigid „oma“ rahwast ennenagemata wiisil üdi wälja pressiwad (suur maksukoorm, madalad palgad jne), et nad asumaade kurnamist halastamata tugewamaks teewad ja et P.-Ameerika Ühisriikide kapital neid „aitab“ (laenu annab, mis teiste sõnadega tähendab: Euroopa maid endast majandusliselt ärarippuwaks teeb ja Euroopa rahwahulke lõppude lõpuks enda kasuks töötama paneb).

Ameerika etendab praegu üleilmises majanduses hegemoni, eestwedaja osa. Tema maaalal, mis kogu maailmast ainult 5 prots. wälja teeb, asub ainult pisut üle 6 prots. kõige maailma rahwast; Ameerika osa majanduses aga on määratuwõrra suurem. Ta annab 43 prots. kogu maailma kiwisütt, 52 prots. waske, 52 prots. puuwilla, 60 prots. malmi, 71 prots. nahwtat, 82 prots. auto-

mobilisi jne. Ka läinud aastal kaswas Ameerika majandusline jõud. Euroopale laenusid andes ja teda seega wälja kurnates, aitab Ameerika wanamaailma rewolutsioneerida. Kuid ka Ameerika kapitalism ei ole kindlustatud kriiside wastu. Käesolewa aasta alguks ilmusid nähtawale esimesed lähenewa kriisi tundemärgid (wäärtpaberite kursi lange mine börsel ja sellega ühes esimesed wapustused äriilmas).

Inglismaal kestab majandusline kriis ja kroonikaline tööpuudus. Kaubandusbilansi passiwus suureneb. Tööliste palkasi püütakse ühtelugu alla suruda. Inglismaa peab wõitlust Ameerikaga ja Jaapaniga Waiksel okeanil ja Prantsusmaaga, Saksamaaga ja Nõukogude-Liiduga Euroopas. Inglise dominiioonid (Austraalia, Kanada jne) püüawad endid täieste „emamaast“ lahti lüüa ja iseseiswaks saada. Hiina sündmused löid raske hoobi Inglise wägewusele Idas. Sõnaga, Inglise imperialismi päike weereb loojamineku poole.

Prantsusmaa on läinud aastast saadik nende maade kulgas, kes kroonikalist kriisi põewad. 1925. a. wältel kaotas frank 55 prots. oma wäärtusest. Raske rahandusekriis näitab, et see „wõitja“ riik suuri majanduslisi raskusi läbi elab. Ei ole pääseteed näha, mis seisukorda parandaks — seni kuni püha eraomandus puutumatuks jääb. Sõda Marokkos ja Siirias õonistab oma poolt Prantsuse imperialismi aluseid. Kogu majandusline seisukord sunnib walitsust maksukoormat kõrgendama; nõndanime tatud pahempoolse bloki (wäikekodanluse) walitsus ei suutnud suuri haikalu oma maksuseadustega tõsiselt puudutada; maksukoorem on maa- (talurahwa) ja linna-wäikekodanluse õladel; wäikekodanlus nihkub pahemale poole, wastasrinda. Kõige paremaks tunnismärgiks olid walimised Pariisis, mis just pleenumi lõpul Kominterni waatepunkti hulkade meeleolu asjus nagu kinnitama tõttasid: wõrdlemisi kodanlistes linna jagudes wõitsid kommunistlised kandi-

daadid täieliku enamuse, sest et väikekodanlus suurel määral neid toetas.

Saksamaal näis kodanluse ja sotside arust läinud aastal kapitalism püsivaks muutunud olewat; Ameerika laenpidi kapitalismi uuele õitsejärgule kindla aluse panema. Kominterni seisukoht oli warem juba teatawaste see, et Dawesi plaan Saksamaal majanduslist püsiwust luua ei jaks. Nüüd on tõsiasiad käegakatsutawalt selgeste näha. Majanduslise kriisi tagajärjel on juba üle kahe miljoni töötatõilisi; ettewõtted lendawad korstnasse. Need raskused on aga alles punganupud, õied on veel tulemas. Sest 1925. a. maksis Saksamaa n.n. heakstegemismaksusi kõigest 224 miljonit marka; 1926. a. peab ta Dawesi plaani järele 1 miljard m. maksma. Kust neid heakstegemismaksusi wõtta? Rahwahulkadelt. 1924. a. oli maksude kogusumma, mis rahwalt tuli sisse nõuda, 4 miljardit 4 miljonit marka (1914. a. oli maksukoorem alla 2 miljardi marga); 1925. aasta oli maksusi juba 7 miljardit 1 miljonit marka; sel aastal kaswab Dawesi plaani koorem veel raskemaks. Selle koorma alt, mille all Saksamaa rahwahulgad lössi wajumas on, wõib wabastada ainult proletaarline rewolutsioon.

Poola maal terawneb iga päewaga majandusline kriis. Umbes 30 prots. tööstustõolistest on töötä; ülejäänud wabrikutõõlised töötawad 4—5 ehk koguni ainult 3 päewa nädalas, nii et 6 töötaja kohta wast 4 töötatõõlist tuleb. Tõõstus seisab, sest et kaupä kuhugi panna pole. Poola wäiketäalunik pole ostujõuline, veel pahem on muidugi lugu töõliste ostuwõimuga. Kauplemine pole kunagi nõnda raskes seisukorras olnud kui praegu.

Umbes Poola seisukord on Balti rajariikides.

Idamaades kaswab rahwuslik rewolutsiooniline liikumine. Wiimse aasta jooksul on wõitlus imperialistide wastu määratusuuri edusammusi teinud. Kuna idamaades juba teatud määral tõõstus on tärganud, areneb seal rewolutsiooniline liikumine ikka enam ja enam tõõlisklassi juhtimisel. Hiina tõõliste, talurahwa ja rahwuslik-rewolutsioonilise linnakodanluse wõitlus imperialistide

wastu saab üleilmse tähtsuse, kuna tä kogu maailma kurnatud ja rõhutud rahwad aastasadade wältel kestnud unest üles wirgutab ja wõitlusele õhutab. Pikkamisi walgub Hiina liikumise wabadusaade ka Indiasse, kus mõnesajamiljoniline rahwas warem ehk hiljem oma wõimsa rusika tõõstab ja Inglise imperialismi suurema aluse puruks lõõb.

II

Majandusline kriis, millega koos käib poliitiline kriis kogu Euroopas (alaline walitsuste „uuendamise“ ja „parandamine“, wastuolude terawnemine kapitalistlike riikide wahel jne) ei saa mõju awaldamata jätta tõõsliikumise peale. Miljonid proletaarlased, kes sotside mõju all, lasksid endid pärast sõja lõppu lootusega tõõstida, et kapitalistline kord jälle „rahulikule“ arenemisele asub, et nüüd demokraatline kord tõõsiasjaks saab ja tõõlisklassile inimesewäärilised elutingimised annab. Kriisid ja raskused aga, mis wiimsete aastate wältel kapitalistlikes riikides tekkisid, panewad laialisi hulke ikka enam nende põhjuste üle järele mõtlema, mis kodanlist korda kuidagi ilma majandusliste wapustusteta „rahulikult“ areneda ei lase. Siijamaani läks sotside ninameestel korda, suuri hulke sõnakuulmises hoida. Kuid majanduslise õitseajajärgu lootusi rikkusid tõõpuudus, madalad palgad, kaotatud streigid, lokaudid; „demokraatia“ sai hoopisi igalt esimeselt poliitiliselt hulguiselt, kes ennast oskas kapitalile päästja osa etendamiseks ära müia ja kel aru jatkus kontrrewolutsiooniliste wäljaastumiste organiseerimiseks. Mussolini, Zankow, de-Rivera said wormilikkudeks diktaatoriteks; teised nende sarnased Saksamaal, Poolas, Balti riikides jne ei jõudnud ühel wõi teisel põhjusel täieliku riigipõõreni, kuid teostasid fasshistlist walge terrori korda tegelikult — kaitsepõlitsei, kohtute ja teiste tagurlike riigiametnikkude ja ohwitseride abil. Tuhanded ja kümned tuhanded fasshistide ohwrid Bulgaarias, Itaalias, Hispaanias, Ungaris, Saksamaal, rajariikides olid ja on wahetpidamatuks elawaks üleskutseks kogu maailma proletariaadile, näidates paremine kui üksigi

teoreetiline seletus, missugune on tööpoolest kodanline paradüüs. See üleskutse oli ühtlasi sihitud töölisklassi ametlike juhtide — sotside ninameeste — vastu, kes kas otsekohe fasshistlist walitsust ja walget terrori toetasid, nagu näit. Bulgaarias wõi meil, Eestis, ehk kaudselt fasshistide wõimu kaswada lasksid, nende wastalisest wõitlusest lahti üteldes, mida peaaegu igal maal näha wõime.

Siin kõrwal nägid laialised tööliste hulgad elawat eeskuju, kuidas tegelikult tuleb kapitalismi vastu wõidelda, kuidas uut ühiskonda ehitatakse, kuidas fasshismil saab kaela kahekorra käänata ja tõeliku proletaarilise demokraatia maksuma panna. Nõukogude Liit sai iseäranis läinud aasta jooksul töötatud maaks, mille poole ikka laialisemate tööliihulkade silmad pöörasid. Algatööliste saatkondade „palwerändamine“ Nõukogude-Liitu, et oma silmadega waadata seda uut maailma, mida iga kapitalistide ja „sotsialistline“ leht kõige ülbemalt rüwetada püüab, mille kohta aga siiski iga maa rõhutute ja kurnatute keskel muinasloomelised jutud, täis imestust ja aukartust, liiguwad. Tööliste saatkonnad said suureks ja tähtsaks ühendawaks säiliks Nõukogude-Liidu ja Lääne sotsiaaldemokraatliste tööliste wahel. Inglise, Saksa, Tshehi, Rootsi, Belgia j.t. maade tööliste saadikud, kes enamiste mitte kommunistid polnud, waid parteitud ehk sotsiaaldemokraatlikud proletaarlased, aitasid seda Hiina müüri maha lõhkuda, mille eestkätt kodanluse ja sotside ninameeste ajakirjandus Nõukogude-Liidu ja Lääne laialiste tööliihulkade wahel oli ehitatud. Lääne sotsiaaldemokraatlikud tööliised, keda majandusline kriis ja poliitiline surwe ikka enam wõitlusesse ajab, pööravad oma silmad tahtmata Nõukogude-Liidu proletariaadi poole, et temalt wõitluses abi saada. Imelik, aga ometi on see tõsiasi, et sotsiaaldemokraatlikud tööliised tee oma-maa kommunistide juure tihti Moskwa kaudu üles leiawad. Lääne kommunistlikud parteid ei osanud sagedaste küllalt õieti sotsiaaldemokraatlikele proletaarlastele läheneda; nad ei osanud nende usaldust wõita. Kommunistlikud parteid ei

osanud tööliste igapäewase leiwatüki ja teiste osaliste nõudmiste eest nõnda wõidelda, et laialised proletariaadi hulgad meie parteisi oma juhtiwateks staapideks oleksid tunnistanud. Suurel määral mõjus wahekorra wäljaselgitamiseks kaasa see uus maailm, mida sots.-dem. tööliised Nõukogude-Liidus nägid. Siin ei tulnud nad mitte ainult otsusele, et kodanline ja nende endi partei ajakirjandus kõige nurjatumalt N.-Liidu ja Wenemaa komm. partei üle walet ja laimu oli laiali laotanud; siin nägid nad oma silmaga, kuidas kommunistid mitte tühje rewolutsioonilisi sõnakõlksusi ei tee, waid Marxi ja Engelsi tööliste järelekaajatena sotsialistlikke aateid elusse wiivad. Mitte asjata ei ole kõigi maade sotside parteide juhid selle vastu, et tööliised oma saadikuid Nõuk.-Liitu läkitawad, mitte asjata pole nad näit. Saksamaal terve rea proletaarilasi oma parteist wälja heitnud, sest et need „ülemuse“ lubata Nõukogude-Liidus käisid ja sealt tagasi jõudes saadud mõju hulkadele edasi andsid. Nõuk.-Liit on juba nüüd laboratooriumiks, kus mitte üksnes sotsialistlik korda ei looda, waid kus isegi sotsiaaldemokraatiline tööline ta eelarwamistest, ta umbusklikkusest kommunistide vastu mõne nädalaga — wõi koguni mõne päewaga — ära puhastatakse ja wähemalt teatud määral töörahwa ühisesse wäerinda wõidetakse. Siin kõneleb tegelik elu; siin rebeneb paratamata puruks kõik see määratud paber, millega Läänes kodanlus ja sotside ninamehed tõde laialiste hulkade eest warjawad.

Mida näeme praegu Lääne tööliikumises ja eriti Kominterni sektisioonides?

Inglismaal nihkub töölisklass pahemale poole. Endine „kodanliseks-muutunud töölisklass“, kes asumaade koorimisest oma palukese sai ja wõrdlemisi heades tingimistes elas, — on kadumas. Tööstusekriis ja suur tööpuudus, ikka terawnew palgawõitlus awab proletariaadi silmad kapitalistlike korra õige iseloomu mõistmiseks. Kuna Inglismaal tugew sotsiaaldemokraatia puudub, on kommunistlikel parteil soodsad tingimised hulkade enda mõju alla ja oma

ridadesse wõitmiseks. Ja Inglismaa komm. partei, waatamata oma wähesest liikmetearwust, on suure eduga töötanud. Üle miljoni organiseeritud proletaarlastest (nõndanimetatud wähemusliikumine töölisühisustes) on komm. partei mõju all. Eelseiswad majanduslised wõitlused, mis lähematel aegadel töö ja kapitali wahel siin paratamata järgnewad, suurendawad ka komm. parteil wõimalusi, et töölisklassi enamuse juhiks saada.¹

Põhja-Ameerika Ühisriikides tuletab töölisklassi olukord seda seisukorda meele, mis oli Inglis töölisklassil kuni imperialistlike sõjani. Ameerika kapital — tugewam üleilmne kurnaja — annab niiütelda altkäemaksu töölisklassi latwadele, neile head töötasu makstes, neid ettewõtete osanikkudeks (aktsionäärideks) wõttes jne. Need õppinud töolistekihid on täieste kapitali mõju all ja proletaarse klassiwoitluse wastu. Ameerikas puudub rewolutsiooniline olukord; sellepärast tuleb ka meie parteil seal suurte raskustega wõidelda, et tööliste hulkadesse tungida ja neid enda mõju alla wõita. Meie partei ees seisab seal hiiglaülesanne; ta peab töörahwahulgad kõige tugewama üleilmse rööwiku mõju alt ära kiskuma ja selle rööwiku ära wõitma.

Saksamaal on meie partei õigele leninistlisele teele asumas, mis töölisklassi kord wõidule wiib. Teatawaste on Saksamaa sektsioon walurikka arenemise läbi elanud. 1923. a. rewolutsiooni nurjamineku järel läks partei juhtimine „pahempoolse“ keskkomitee kätte, mille eesotsas seisid Ruth Fischer ja Maslow. Juba siis oli teada, et see grupp noortest parteiliikmetest haritlastest koos seisab, kes alles pärast imperialistlikku sõda töölisliikumisesse ilmunud ja weel mitte läbiküpsenud rewolutsioonilised marksistid pole. Kuid Frankfurdi parteipäewal (1924. a.) olid „pahempoolsed“ määratumas enamuses; Brandleri wool (parempoolne tiiw) oli

oma paindlise taktikaga igasuguse usalduse parteiliikmete hulgas kaotanud, weel enam — pea kõik organisatsioonid „pahempoolsete“ mõju alla tõuganud. Ühtegi woolu parteise ei olnud, kes oleks suutnud leninistlisele seisukohale asuda. Algas „pahempoolsuse“ ajajärk Saksamaa parteis, mis ligi kaks aastat kestis.

Lugejad teawad, missugune oli „pahempoolsete“ tegewuskawa. „Pahempoolsed“ ei tunnistanud tegelikult pea ainustgi organiseerimise ja taktika põhimõtet, mis leninism üles seadnud ja mis Üleliidulisele Kommunistlisele (enamlaste) Parteile niisugused wõidud on osaks saada lasknud. Enamline partei on rajatud wabrikute ja tehaste kollektiivide kui põhiorganisatsioonide peale; Saksamaa komm. partei oli siinamaani ilma niisuguste kollektiivideta; ta algorganisatsiooniks olid kohalikud liikmetekogud, mis territoriaalselt (linnas, rajonis jne) üldkoosolekul käisid, nagu sotside praktikast sisse kaswanud. Enamline taktika nõuab kõigi parteide töötamist töölisorganisatsioonides, et niiviisi hulkadele läheneda ja neid meie partei mõju alla wõtta. Saksamaa „pahempoolsed“ ei pidanud seda taktikat õigeks; tegelikult ütlesid nad töötamisest lahti isegi niisugustes tähtsates organisatsioonides, nagu on töölisühisused. Pea kõik töölisühisuste juhatused sattusid sotside kätte. Kui 1923. a. töölisühisuste kongressil kommunistlisi saadikuid 80 oli, siis said kommunistid wiimsele kongressile (1925) ainult 3 saadikukohta. Ühise wäerinna taktika on enamisel parteil abinõuks, et kõige laialisemaid töölis hulke oma klassihuwidest aru saama õpetada, neile hulkadele usku töörahwa jõusse kaswatada, kõiki proletaarlasti (waatamata seniste organisatsiooniliste jne lahkuminekute peale) wennalikult ühiste, kõige hädalikumate nõudmiste eest wõitlusesse wiia. Kuna sotslikud juhid ühtegi tõsist wõitlust kodanluse wastu õigeks ei tunnista, kuna nad iga tõsist wõitlust kurnaja wastu saboteeriwad, awab ühise wäerinna taktika laialiste hulkade silmad sotslikkude juhtide kitsa iseloomu kohta, paljastab nende juhtide juudaliku näo. Kuid „pahempoolsed“ ei suutnud ega tahtnud

¹ Kirjutatud enne üldstreiki. Üldstreik, mille wältel Inglismaa komm. partei täieste õiget taktikat tarwitas, awas parteile suured wõimalused hulgaliseks organisatsiooniks muutada. Pärast streiki hakkas iga päew sadade wiisi uusi liikmeid parteisse astuma.

ühise väerinna taktika õigest iseloomust aru saada. Nad tegid seda ainult moe pärast, et Kominterni taktikat wäliselt kinni pidada; nad waatasid ühise väerinna taktika kui ainult manöwri peale, ja kui sotsidepartei wahel walmis oli kommunistlise parteiga mõnda wõitlust koos ette wõtma, tõttasid „pahempoolsed“ sotse hurjutama, et ühist wäljaastumist nurja ajada. Tagajärg oli see, et sotsiaaldemokraatlikud töölised kommunistide ühise väerinna ettepanekuid tõsiselt ei wõtnud, waid nende ettepanekute kui jänditamise peale waatasid.

Nii oli Saksamaa „pahempoolsetel“ mingi oma taktika, mida nad Kominterni taktikale wastukaaluks püüdsid seada. See „Lääne“ kommunism, mis „Ida“ (Nõukogude-Liidu kom. partei) wõitluswiisi ja organiseerimise põhimõtteid pidi „parandama“ ja Lääne-Euroopa olude kohasemalt proletaarlist rewolutsiooni ette walmistama, ähwardas Saksamaa kom. partei hoopis ära nõrgestada. Läänud aastal sai partei presidendiwalimistel poole wähem häáli kui aasta eest parlamendiwalimistel. Partei organisatsioonides kaswasid lahkeliid ja teatud määral lootusetus. Ruth Fischeri grupp püüdis seisukorda päästa omapäraste abinõudega. Kominternis (Moskwas) lubas ta alati täpselt elusse wiia enamlist wõitluswiisi, aga Saksamaal tegi ta hoopis teist (Ruth Fischeri nõndanimetatud kahekordne raamatupidamine). Keskkomitees pani ta kõige kitsarinnalisema isikliku diktatuura maksma, enda ümber seltsimehi koondades, kes temaga wasturääkimata nõus olid; iga iseseiswalt mõtleja püüti kõrwale tõugata wõi koguni parteist wälja wisata.

Teatawaste ssatis Kominterni täidesaatew komitee läinud aastal Saksamaa parteile awaliku kirja, mis partei elus põõrepunktiks sai. Kiri paljastas need peapuudused, mis partei juhtimisel oli, ja nõudis kogu parteilt, et ta enamlised põhimõtted mitte ainult sõnades, waid just töötamises omaks wõtaks. Nagu teada, wõitis Saksamaa parteis enamline wool, eesotsas s. Thalmanniga. Ühise väerinna taktika andis just laiendatud pleenumi ajaks esimesi hiilgawaid

tagajärgi (würstide losside ja mõisade maksuta ärawõtmise küsimuses, kus kom. partei tõeste hulcade juhi osa etendab). Omawalitsuste walimistel said kommunistid wõrdlemisi rohkelt häáli. Töölisühisuste juhatuste ja wabrikukomiteede walimistel hakkas meie partei mõju tuntawalt kaswama.

Laiendatud pleenumi saatis Saksamaa partei saatkonna, kes kõigis küsimustes täieste Kominterni seisukohal oli. Kui pleenumil ka „parempoolsed“ ja nõndanimetatud äärmised pahempoolsed esinesid, siis sellepärast, et nad täidesaatwa komitee ja Saksamaa partei keskkomitee poolt olukorra igakülgseks selgitamiseks wälja kutsuti. Nii näeme siin peale ametliku saatkonna s. Ruth Fischeri, kellega smd Urbans ja Engel ühinewad; „äärmisi pahempoolseid“ — Rosenbergi, Scholemi ja Konradi.

Peale selle wõtab pleenumist osa parempoolsete kalduwustega rühma esitaja Ernst Meyer. Partei wiimsed edusammud on aga nõnda silmatorkawad, et nõndanimetatud äärmised pahempoolsed isegi tunnawad, kuidas nende jalgade all pind kõigub. Sl. Ruth Fischer jäi truuks oma kahekordsele raamatupidamisele. Algul esines ta patukahetsemise kõnega, kus ta üldiste sõnakõlksudega oma wigu tunnistas, kuid tööpoolest oli see harilik manöwer, sest pleenumi lõpul selgib, et Ruth Fischer, Scholem, Urbans ja Engel Saksamaa partei nüüdse keskkomitee wastu on, teda tööwõimuliseks ei pea ja partei juhtiwa keskkoha muutmist ihkawad, teiste sõnadega, endid kohasteks parteijuhtideks peawad. Üks silmatorkawatest punktidest selle grupi tegewusplatwormis oli nõudmine, et partei „koonduskongress“ (Konzentrationsparteitag) kokku kutsutaks, kus kõik rühmitused ja woolud „õiglaselt“ esitatud oleksid ja kus siis see õige keskkomitee walitaks ja partei ajalugu niitõelda otsast uueste peale algaks. Ei ole tarwis suurendawat klaasi, et selles nõudmises tuntud „demokratismi“ põhimõtet näha, mis enamlise partei mitmesuguste woolude koguks ja waielusklubiks püüab muuta. Ei ole wajagi tähendada, et see ettepanek kogu pleenumi otsustawate häälte hulgas mingit

poolehoidu ei leidnud, kui Itaalia „pahempoolset“ s. Bordigat mitte arwata.

Parteid ei saa teha „kõigi woolude“ koonduseks, ei saa olla mingit kongressi, kus kõik woolud „õiglaselt“ oleksid esitatud; Saksamaal jõuaksime siis tagasi endisele seisukorrale, kus Saksamaa parteis mingit enamlist tuuma polnud, waid kus terve rida kõiksuguseid ebaleninistlikka woolusi ja rühmitusi „Lääne“ kommunismi mõttes arendada. Äärmised pahempoolsed peawad sellega leppima, et enamline wool, mis kogu parteiorganisatsioonis praegu juhtival kohal ja liikmete enamuse oma ümber on koondanud, kindla proletaarse partei distsipliina maksma paneb ja järjekindla töötamisega fraktsioonilistele lahkeliidetele parteis lõpu teeb.

Kuna Saksamaal praegu äärmiste pahempoolsete wastu wõidelda tuleb, kelle poliitika ähwardab partei lahusuliste organisatsiooniks muuta, mil laialiste hulkade juhtimiseks mingit tõsist mõju pole, on Prantsusmaa kommunistlikes parteis tugew parempoolne tiiw, mis üheskoos mõne wäljaspool parteid seiswa kommunistiga (Souvarine) Kominterni wastast tööd teewad. Prantsuse parempoolsetel oli siiaamaani koguni kaks häälekandjat („Revolution Proletarienne“ ja „Bulletin Communiste“), mis partei distsipliina tunnistanud ja Kominterni ja keskkomitee peale — mitte ainult ei haukunud, waid kõige haisewamaid poritükka püüdsid kuhjata (tõsiasju nõnda wängelt wõltsides, et isegi Tallinna „Waba Maa“ neid „kommunistlisi“ lehti waimustusega tsiteeris — pärast 1. detsembrit). Äärmiste pahempoolsete wead laiendasid parempoolsete sõjakäigu võimalusi. Näit. tegi s. Treint katset, hüüdsõna üles seada, et sõda asumaadel (Marokkos jne) tuleb kodusõjaks muuta, mis wiga oli, sest et niisuguseks kihutuseks asjalised eeltingimised puudusid. Kogu partei, mis sotsialistlisest parteist, selle mitmesugustest olustest sündis, ei olnud siiaamaani kaugeltgi ühtlane, küll aga oli ta ideoloogiliselt kõigiti nõrk, et suurte ülesannetega toime saada, mis teraw rahandusekriis ja sõda Siirias ning Marokkos päewakorda seadsid. Partei ei osanud sagedaste küllalt õieti

seisukorda hinnata, mis tõeliselt oli, kord leidis ta, et töölisklass juba ülestõusuks walmis on (meeleawalduse põhjal, millest Pariisi proletariaat Jaurèse põrmu Pantheoni ümberpaigutamisel wäga suurel arwul osa wõttis), samast liialdas ta, fasshistlist hädaohtu liig suureks arwates (1925. a.), kui tõepoollest mingit terawat kokkupõrget klasside wahel oodata ei wõinud jne.

Prantsusmaa sektsioonil tuleb weel tugewaste töötada, ja mitte ainult paari kuu wäljel, et partei liini täieste leninistlikeks muuta ja parempoolset hädaohust wabaneda. Laiendatud pleenum andis selleks tööks terve rea üksikasjalisi näpunäiteid, kuna ta partei parempoolsele olusele ette pani iga-sugust koostöötamist ja ühistunnet nende „kommunistidega“ lõpetada, kes wäljaspool parteid (parteist wälja wisatud) on.

Neidsamu hädaohtusi, mida näeme Saksamaal (äärmised pahempoolsed) ja Prantsusmaal (tugew parempoolne wool), wõib märgata ka nii mõnesgi teises parteis. Itaalia sektsioonis suutis leninistline wool äärmised pahempoolsed (s. Bordiga rühm) ära wõita; s. Bordiga on praegu üksi jäänud. Niisama jäid P o o l a äärmised pahempoolsed wähe-musesse. Käimas on ideoloogiline wõitlus Norra parteis, kus üheltpoolt äärmised pahempoolsed, eesotsas s. Hansoniga, Saksamaa äärmiste pahempoolsete taktikat õigeks tunnistawad, kuna siin teiselt poolt parempoolsed tegutsewad, kes kommunistlise partei Trammeli parteiga (isesotsliku „töölisterparteiga“) tahawad kokku panna ja organisatsiooniliselt ära kaotada.

* * *

Euroopa tähtsamad kapitalistlised riigid on oma majandusega umbkotis; nende maade walmistawad jõud lähewad tagurpidi, töölisklassi elamise tasapind (palk ja muud tööolud, korteritingimised jne) langeb. Ameerika püüab Euroopat ikka enam oma kurnamisesasjaks teha. Neis tingimistes kaswab töölisklassi, siinhulgas ka sots.-dem. tööliste pahempoolne tiiw, kes teed otsib, kuidas kapitalistlike korra juurest sotsialismi juure jõuda. Sotsid kaitsewad Rahwasteliitu kui rahuinglit ja ka-

pitalistlike majanduse ülesehitajat. Kom. parteide kohus on Rahwasteliitu (3—4 suurriigi liitu, mis loodud seks, et vähemaid riikisi ja rahwaid oma käpa all pidada) paljastada, ta õiget nägu töörahwahulkadele ja rõhutada rahwastele selgeks teha ja ainust tõelikku pääseteed kätte juhatada, mis kapitalistlike Euroopa nüüdsest ummikust wälja wiib. See tee läheb proletaarse rewolutsiooni kaudu, Sotsialistlike Euroopa Ühisriikide kaudu; ainult nõnda on võimalik töörahwal orjusest wabaneda ja kommunismini jõuda.

Juba imperialistlike sõja ajal tõusis Euroopa ühisriikide küsimus päewakorda. Seda hüüdsõna kaitses muu seas s. Trotski. Siis oli s. Lenin selle hüüdsõna wastu. Sel ajal oli waeluse all just kapitalistlike Euroopa ühisriikide küsimus. „Euroopa ühisriigid on kapitalismi ajal kas wõimatud ehk tagurlised“, kirjutas s. Lenin.

Mispärast?

Kapital oli rahwuswaheliseks ja ainuõiguslikeks maailma walitsejaks saanud. Euroopa kapitalistlike riikide ühinemise küsimus tähendas siis (ja tähendab muidugi ka nüüd) asumaade „sõbraliku“ ärajagamise küsimust riikide wahel, kes ühinewad. See „rahuline“ jaotamine on aga wõimata seni kuni kapitalistideklass riigiwõimu oma käes peab. Asumaade jaotamist (ehk teiste sõnadega — tulude jaotamist, mida walitsewad klassid asumaade kurnamisest saawad) on võimalik toimetada ainult jõu, wägiwalla — sõja teel. Kui ka oletada, et kapitalistlike riigid ajutiselt endi wahel kokku lepiwad ja ühise riigiaparaadi (ühisriigid) loowad, siis ei wõidaks selle läbi rõhutada ja kurnatud mitte, waid ainult kaotaksid. Need ühisriigid oleksid seks, et ühisel jõul proletaarset rewolutsiooni kägistada, kui see kusagil puhkeb, ja asumaade rahwaid orjuses pidada.

Ühtlasi oleksid Euroopa ühisriigid sel ajal majanduslist seisakut ja tagurpidikiskumist tähendanud. Euroopa ühisriigid oleksid 1914—17. aastal tähendanud wõitlust Ameerika wastu, kes siis weel noor edasitungiw kapitalistlike maa oli ja üleilmse kapitalistlike

arenemises edulist osa etendas, kuna Euroopa riikide kapitalistlike edasiarenemine lõppenud oli. Kapitalistlike Euroopa ühisriigid oleksid nii siis saanud tagurlikeks tõkkeks sotsialistlike rewolutsioonile, asumaade wabaduswõitlusele ja Ameerika kapitalismi edasiarenemisele.

Kuid ka sotsialistlike ühisriikide hüüdsõna ei pidanud s. Lenin sel ajal õigeks. See hüüdsõna oleks wõinud eksiawamist tekitada, nagu oleks sotsialism võimalik ainult siis, kui proletariaat korraga kõigil maadel oma diktatuura maksma paneb, nagu poleks sotsialistlike rewolutsiooni ühel ainsal maal mitte võimalik.

Sellest ajast lahutab meid üle 10 aasta. Seisukord on märksa muutunud. Ameerika on noorest kapitalistlikest maast üleilmseks tagurlikeks jõuks muutunud. Wenemaa oktoober ja N. S. W. Liidu ligi kümnemakonna aasta pikkune eluiga on näidanud, et ühelainsal maal mitte üksnes proletaarne rewolutsioon, waid ka sotsialismi ülesehitamine võimalik on. Nüüd ei saa sotsialistlike ühisriikide hüüdsõna enam eksiawamist tekitada, nagu peaksid kõigi maade proletaarlased tingimata korraga (ehk vähemalt wahetpidamata — „permanentselt“) üksteise järel wõimu wõtma. Tuleb weel ühe küsimuse peale wastata: Miks seab siis Komintern üles hüüdsõna: „Sotsialistlike Euroopa Ühisriigid“, mitte aga: „Üleilmse Sotsialistlike Ühisriigid“? Küsimus saab selgeks, kui meeletuleme, missuguse imperialismi pärandusega meil üleilmse ulatuses tegemist on. Imperialistlike haikalad on määratusuure osa maailmast kas otsekohe oma asumaaks wõi oma poolasumaadeks muutnud. Rõhutatud rahwaste hulgad waatawad Euroopa rahwaste kui kurnajate peale. Nende lugupidamine Kommunistlike Internatsionaali wastu kaswab just sellepärast, et proletariaadi diktatuur Läänes asumaade rahwaste enesemääramise õiguse maksmapanekut tähendaks. Kui Komintern üleilmsete sotsialistlike ühisriikide hüüdsõna praegu üles seaks, wõiks see rõhutada rahwaste keskel, kus kommunistlike liikumine alles esimesi sammusi astub, arwamist tekitada, nagu kawat-

seksid kommunistlised proletaarlased senistel asumaadel ja pool-asumaadel teatud riigiwormi wägiwaldselt peale suruda ja senist imperialismi uue nimetuse all jätkata; sellega saaks usaldus, mis rõhutatud rahwastel Euroopa nüüdsete walitsejate wastu olemas, teatud toitu, mille sotsialismi wastased muidugi kõige laialisemas ulatuses ära kasutaksid. Sellepärast oleks üleilmsete ühisriikide hüüdsõna liig warajane. Selleasemel tuleb selgitustööd teha ja wõidelda Euroopa sotsialistlike ühisriikide eest, kes kord teoga näitawad, nagu seda N.S.W. Liit juba näidanud on, et proletariaadi ja talurahwa walitsusele rahwaste enesemääramise õigus mitte tühine sõnakõlks ei ole. Sotsialistlike Euroopa sündimine tähendab ühtlasi kõige lähemat ja kõige sõbralikumat koostöötamist endiste rõhujate ja endiste rõhutatud maade rahwaste wahel.

Neist eeldustest wälja minnes kriiputas wiimne laiendatud pleenum täie rõhuga alla Sotsialistlike Euroopa Ühisriikide hüüdsõna tähtsust, mille Komintern juba 1923. a. õigeaks kiitis.

* * *

Kui tagasi waadata pleenumi töö ja Kominterni sektsioonide asemikkude peale, kes pleenumile olid saadetud, siis peab tunnistama, et 7 aasta jooksul, mis Kominterni asutamisest mööda läinud, määratu töö on ära tehtud. Ikka enam kujuneb wälja üleilmne ühtne kommunistline partei, mis mitte üksnes nimeliselt, waid ka sisuliselt enamline on. Sagedaste näib mõnelegi, et Kominterni Lääne sektsioonid wäga aeglaselt wõi koguni liig aeglaselt wälja arenewad; mõnelgi näib wast, et alalistel „juhtide“ kriisidel Kominternis lõppu ei ole, mida töörahwa waenlased hõisates Kominterni „lagunemise“ märgina püüawad ära kasutada. Ometi on kõik need ideelised „überpaigutamised“ ja kriisid, mida oleme näinud, pea kõigis sektsioonides, omamoodi paratamata nähtus, millest wõimata oli mööda pääseda. Endised sotsiaaldemokraatlikud tegelased tunnistasid Kominterni platwormi rewolutsiooni tõusulainetel (1919—20) omaks. Enamiste kõik nad tahtsid ausameelselt leninistlist, enamlist teed sam-

muda wõitluses proletariaadi huwide eest. Nad tahtsid ühes Nõukogudemaa enamlastega käsikäes tõeste rewolutsioonilise taktikaga Karl Marxi ja Friedrich Engelsi põhimõtted sellest porist ära puhastada, millesse sotsid need olid tallanud. Kuid paljud neist ei suutnud neist raskustest üle saada, mis sel teel olid — nii proletaarse rewolutsiooni wõidu mõttes, kui ka isikliste, aastate wältel sissejuurdunud sotsiaaldemokraatlike waadete täieliku ärakaotamise ja rewolutsiooniliste põhimõtete ja taktika omandamise asjus. Levid, Souvarined, Newboldid, Höglundid langesid warsti tagasi mülkasse, kust nad wälja rabeleda püüdsid. Neile läksid järele „pahempoolsed“ sõnakõlksutajad, nagu olid Gorter, Katz jt. Täieste arusaadaw, et niisugune suur asi, nagu üleilmse enamlaste partei loomine on, ei wõinud minna ilma walusate wapustusteta, mida paratamata sünnitab wanade (sotslikkude) wäärtuste ümberhindamine. Wenemaa kommunistline (enamlaste) partei sündis aastakümnetel wäljandud wõitluses; Lääne komm. parteidel olid sündimisel ja arenemisel teised, mitmesgi asjas märksa soodsamad tingimised (Lenini juhatused ja kogu Wenemaa partei eluõpetused, oktoobri õpetunnid, S. N. W. Liidu olemasolek jne), ent ometi oli ja on weelgi a e g a tarwis, et neil maadel tõeste raudsed enamlikud parteid tekkisid.

Wiimne pleenum näitas oma delegatsioonide koosseisuga, et mitte asjata pole olnud need lõhenemised, juhtivate asutuste koosseisu muutumised ja waielused, mida nende aastate wältel Lääne parteides oleme näinud. On sündinud ja kujunewad ikka selgemalt wälja enamlikud kaadrid, põhialused, mis tahawad ja juba oskawad täielikku enamlist parteid organiseerida ja juhtida. Nüüdne Komintern pole enam see, mis 1920. a., mil üks ta suurematest sektsioonidest — Itaalia komm. partei — otsekohest rewolutsioonilist seisukorda ei osanud wõitluseks wõimu eest ära kasutada, wõi 1923. a. Komintern, kus Saksamaa partei juhtiw keskkohd wõitluste algamise silmapilgul ülesande raskuste pärast ära kokkus. Ei tohi ju nüüdgi arwata, et iga sektsioon nüüdgi kriitilisel

silmapiilgul tingimata täielikult, nii ütelda 100 protsendi võrra oma ülesande kõrgusel suudab seista, kuid ometi on Komintern esialgsetest organiseerimise ja kaadrite kujunemise raskustest suurel määral juba üle saanud, mis loota

lubab, et ta lähenevate suurte võitluste puhul töörahvahulga võidule oskab wiia, sotsialistilise Euroopa ühriikisi hüüdsõnast tõsiasjaks tehes.

J. A.

TA TULEB SIISGI!

Inglise töö(!)erakonna juht Macdonald kinnitanud pärast üldstreigi lõppu: Inglismaal ei tule ialgi enam üldstreiki!

Selles ainsas hüüdes on kõik üldstreigi „käsud ja prohvetid“ koos, peaaegu kõik töde, mida see ennenägemata ulatusega väljaastumine pakub — niihästi Inglise praeguse töolisteliikumise iseloomustamiseks kui ka õpetunnina töolisteliikumisele üleüldse.

Millega kutsus üldstreik välja niisuguse hüüde Inglismaa tööliste ametliku juhi suust? Läks see streik nurja või näitas ta organisatsiooniliselt oma tulewiku pankrotti? Ei ühte ega teist. Streik läks hiilgawalt korda niihästi organisatsiooniliselt kui ka tööliste osawõtmise mõttes. Ta „süü“ seisis ainult selles, et ta mitte selle programmi järele ei arenenud, naga seda Macdonald oma kambaga soowis ja lootis.

Inglise ametlikud — riikliselt tunnistatud — töölistejuhid ei salanud algusest peale, millega nende arwates üldstreik oleks pidanud piirduma: ta ei tohi majandusliste nõudmistele ja majanduslike võitluse piirkonnast välja minna, seletasid nad juba esimesest päewast peale. See tähendab — eesmärgiks tohtis tal olla ainult nõudmine, et kaewandusetööliste palka ei kärbitaks ega nende tööpäewa ei pikendataks, ja abinõude tarwitamises ei tohtinud ta välja minna lihtsa töölt ärarajäämise raamidest. Macdonald, Thomas ja nende killamehed nägid ette — ja selleks oli neil endisest ajast küll ja küll eluõpetusi — et niisugustes raamides streik warsti ilma suuremate tagajärgedeta peab waibuma. Nad ise olid selles kindlas arwamises, et töölisel niihästi palgawähendusega kui ka tööpäewa lühendusega leppima peawad, ja üldstreigiga kaasaminek, mida laialised töölistehulga kindlaste nõudsid, sündis kahel otstarbel: esiteks

taheti sellega kapitalistisi pisut hirmutada ja neid järelandmisele sundida, oma kärpimist pisutgi vähendada; teiseks taheti töölistele näidata, et juhid enne kui pärast ikkagi kindlaste tööliste huwide walwel seisawad.

Streik hakkas aga juba esimestel päewadel juhtide programmis ettenähtud teelt kõrwale kalduma. Töölisel ei tahtnud kuuldagi ei palga kärpimisest ega tööpäewa pikendamisest. Mitte ainult kaewandusetöölisel, waid ka kolm miljonit teist töolist, kes kaewandusetöölisti toetasid, said aru, et siin äärmiselt tähtsa eelwägede-lahinguga tegemist on: mis täna sötöölistele tehakse, see ähwardab homme kõiki teisi tööalasi. Ja et töölistel selge küllalt oli, et praeguse eraomanduslike walitsemise juures kaewandused waewalt suudawad endist tööpalka ülewal hoida, siis läks nende nõudmine märksa kaugemale: tarwis kaewandused natsionaliseerida. See nõudmine leidis ikka laiemates hulkades wastukaja.

Weel tõsisem oli streigi kõrwalekaldumine organisatsiooniliselt. Wiie miljoniline streigiwägi ei saanud — kui ta oleks tahtnudgi — rüppes kätega ootama jääda „kuidas asi areneb“. Toitluse, abiandmise, korra alalhoidmise, sidemepidamise ja terwe rida teisi küsimusi sundis looma organisatsioonisi, mis oma ülesannete poolest kaugemale üle ulatasid harilikkudest streigikomiteedest ja paratamatalt liginesid töölisesaadikute nõukogudele, nagu meie neid tundsim 1905. ja 1917. a. Walitsuse ringkonnad said väga hästi aru, kuhu poole see arenemine tüüris, ja mitte asjata ei hüüdnud siseminister Joynson Hicks juba esimestel streigipäewadel, et siin tegemist on omawoliliselt tekkinud walitsusega, kes seadusliku walitsuse asemel tahtwat astuda. See oli öeldud

ägedas parlamendikõnes, kuid ta tunnistas ainult seda tõtt, mida Marx ammu juba oli awaldanud, üteldes et iga enam-wähem tõsine streik endas rewolutsiooni-idu peidab.

Walitsuse wägiwaldlased, kes juba kauemat aega sellele kokkupõrkele olid ette walmistanud, ei kaotanud pead ja asusid kohe oma kawatsetud sõjaplaani teostamisele — sõna tõsises ja otsekoheses mõttes sõja, sõjariistus wäljaastumise teostamisele. Hoopis teistsugune oli aga tööliste „juhtide“ seisukord. Kahe jänese asemel, keda nad olid lootnud lühikese üldstreigi mänguga tabada, ähwardas neid nüüd walus lüüasaamine igast küljest; ei suuda nad üldstreiki kiireste kaotusele wiia, nagu nad olid kawatsenud ja walitsuse poliitika-juhtidele küll lubanudgi, siis ähwardas neid ühest küljest walitsuse armu ja usalduse kaotus, mis niisugustele kuninga isiklikele külalistele, nagu Ramsay Macdonald ehk niisugustele mitmekordsetele miljonääridele, nagu Thomas, muidugi häwitaw hoop oleks olnud; teisest küljest oli streigi edasikestmisel karta rewolutsioonilisi wäljaastumisi, mille tagajärgi keegi ei wõinud ette kujutada — Wenemaa töörahwa wõitluskäigu pilt kerkis tahtmatalt silmade ette.

Need Macdonaldi kambale kohutawad wäljawaated sundisid neid kõike jõudu pingutama, kõike Inglise ametiühisuste kesknõukogu wõimu, õigusid ja traditsioonisi, mis sinna aastakümnete pikkuses wõitluses koondunud, ja kõiki äraandlikka wõtteid, mida samati kaua juba õpitud ja harjutatud, tarwitusele wõtma, et üldstreiki lõpetada. Miljoniliste töölistehulkade seljataga tehti saladuse katte all salajad kokkulepped kesknõukogu ja kurnajate wahel, kokkulepped täis häbistawat alandust, orjalikku raskendamist ja enesewägistamist töölistele ja kõige jälgimat juudasealatust nende wõllarogade poolt, kes endid ikka weel töölistejuhtideks julgewad nimetada ja keda Inglismaa töörahwas weel lubab seda teha. Need „juhud“ olid jälle kord metsiku äraandmisega walmis saanud, higise nahaga olid nad weel kord „isamaa päästnud“, aga ühes sellega olid nad wast alles nüüd aru saanud, missugune kohutaw

tont neile isegi tööliste majanduslisest wõitlusest wõib wälja kaswada, olid terawalt tundma õppinud, et nad kogu oma wõimuga rewolutsiooni tulepurskawa mäe otsas istuwad. Ja see õudne tunne, see kohutaw arusaamine sundis Macdonaldil tungima rinnust hüüde: Inglismaal ei tule ial enam üldstreiki!..

* * *

Macdonald eksib aga raskest, kui ta arwab, et tema ajalugu teeb. Nagu ta kõige oma äraandlikkusega ja oma mõjuwõimuga ei jaksanud üldstreigi arenemist oma programmiteed minema panna, nagu ta isegi kaewandusetööliste streiki lõpetada ei suutnud, nii wõib küll kahelda, kuipalju tal ettenägemist on oma tõendusega, mis igatahes mitte ühiskondliste wahekordade õigest hindamisest ei ole wälja kaswanud, waid õudseist hirmuwärinaist — rewolutsiooni ees. Sest üldstreigi määraja, ja otsustaja ei ole mitte Macdonald, waid Inglise tööliste klassiwoitluse arenemine ja ta taktilised nõuded.

Inglise töölisteklassi wõitluse sisu ja taktika määras wiimase ajajärguni suurel osal ära Inglismaa kapitalistiline arenemine, nimelt see suur lisakasu, mis Inglise kapital asumaade kurnamisest sai ja millest raasukesed isandate laualt maha pudenesid töölisteklassi orjakubjaste (loe: töölistearistokraatia ja selle latwade, „töölistejuhtide“) nälja kustutamiseks. See kõhuliselt rahuldatud kupjade kari suutis kaua aega laiu töölistehulkasi orjaunes kinni hoida, kus tööliste kõrgemaks ideaaliks peeti ainult majandusliste küsimuste peale mõelda, poliitikaajamine aga kodanliste parteide hooleks jätta, kes töölisi ainult kui „hääletajat looma“ walimistel selleks kasutasid, et walitsusewõimu ühe erakonna käest teise kätte kiskuda.

Juba 1906. a. parlamendiwalimised, kus tööerakond — osalt küll Wenemaa esimese suure rewolutsioonilaine mõju all — iseseiswalt walimistele läks ja 42 kandidaati läbi wiis, andsid esimese hoiatuse kodanlusele, et tema walitsus mitte jäädaw ei ole, et Inglise ühishondlises elus, Inglismaa majanduslises arenemises uued jõud, uued nähtused kas-

wawad, mis ka poliitikas sügawaid muudatusi peawad tooma.

Wiimane kakskümmend aastat on seda arenemist õige tuntawalt ja järsult süwendanud; Inglismaa, millel juba pikemat aega tuli ilmaturul tugewate wõistlejatega rüseleda (millest ju õieti imperialistiline ilmasõda wälja kaswasgi), on pärast ilmasõda majandusliselt otse wõimatusse seisukorda sattunud. Ta töötajate arw ei ole wiimastel aastatel kordagi alla miljoni langenud, mis isenesest juba sellest kõneleb, et Inglise tööstus alalist rasket kriisi põeb. Parem ei ole lugu weoasjandusega ja kaubandusega, mis Inglismaale enne õige suuri sissetulekuid andsid, sest neil aladel oli Inglismaa terve ilma wahetalitajaks ja weokontoriks — hea tasu eest muidugi. Inglisemaa tähtsus ja seisukoht ilmajanduses langes sõja järel päratu maa madalamale, osalt sellepärast, et teised riigid, nagu Am. Ühisriigid, palju tugewamaks olid kaswanud; osalt sellepärast, et Inglise asumaad sõja kestel majandusliselt märksa iseseiswamaks olid läinud, ja osalt sellegipärast, et ilmajanduses eneses sügawad muudatused olid sündinud, mis turgude wäärust ja waldawust märksa muutsid (laialine kehwenemine; Nõukogude-Liidu omapärane turg jm).

Kõik see kokku nihutas aastate kestel ka Inglismaa tööliselikumise uuele alusele, uutele roobastele. Inglise kapitalil kadus wõimalus oma lisakasu raasukestega töolistearistokraatiat ülewal pidada; ta võib ainult wäikest „juhtide“ kildkonda ära osta ja enda palgal pidada, kõik muu töölikond, s. o. kogu Inglise töolisteklass, sattub ikka rohkem ja rohkem olukorda, kus tal iga kättevõidetud seisukoha pärast ägedaid lahinguid tuleb pidada — parandamisest ei ole enam juttugi, sest Inglismaa majanduslise seisukorra pahenemisega ähwardab alaliselt ka töolisteklassi seisukord paheneda. Ja ei näe mingisugust pääseteed sellest olukorrast kodanlusgi. Küll ei seisa kodanlus majandusliselt tänapäew veel otsekohe pankroti läwel, sest Am. Ühisriigid tarwitawad ajutiselt veel Inglise kapitali kaastööd Euroopa lõpulikuks majanduslikuks allaheitmiseks; veel on Ameerika kapitalil waja

Inglise pankade kaasabi, et lõpulikult murda frangi, liire ja teiste Euroopa rahakursside selgroogu ja kõigi Euroopa kapitalistlike riikide käsutust suruda dollariwüstide käsikute alla. Ja Inglise kapital annab seda kaasabi, kuigi ta nägema peaks, et ta sellega aina oma enese surmasilmapiilku lähendab, sest sel tunnil, kus dollar tunnistada võib, et ta Euroopa mannermaal wõidu on kindlustanud, algab ta tormijooks — Inglise naelsterlingi kantsi kallale, mida tal siis kerge on purustada, kuna Euroopas enam ühtgi jõudu ei ole, kes naela ta wõitluses dollari wastu weel toetaks: kõik börsed, kõik turud seisawad juba dollari teenistuses ja käsutuses. Aga Inglise kapitalil ei ole teist teed, sest Ühisriikide kapitaliga ühes-töötamisest lahtiütlemine tähendaks — Prantsusmaa ja teiste Euroopa wõistlejate tugewnemist, tähendaks silmapilkselt kõigi nende seisukohtade kaotamist, mis Inglise maal korda läinud Ühisriikide nõusolekul ajutiselt Euroopas kätte wõita. Inglismaa katsus seda teed käia, katsus ennast Ühisriikide kapitali mõju alt wabastada, kuid siis leidis ta enese rind rinnaga wastamisi Prantsuse kapitaliga, keda Ameerika dollar tagantselja toetas, ja see wastane käis Inglise kapitalil üle jõu. Nii ei jäänud Inglise kapitalistidel muud teed, kui aidata dollaril täita ta programmi: nõrgestada, maha suruda, murda teiste Euroopa riikide wastupanekut selleks, et teed tasandada hiljem ka Inglise majanduse enese lõpulikuks alla surumiseks ja orjastamiseks.

Selles seisukorras on kõik ettepanekud, kõik kawad, mis Inglise kapitalistid ja nende papid tööerakonna ridadest selleks teewad, et töolisteklassi mõndagi kihti jälle eesõigustatud tingimistesse tagasi wiia ja nende abil töolisteklassi wõitlust kodanlusele soowitawas waos hoida, algusest peale ilma igasuguse aluseta, petlikud õhukujud. Inglise töoliste ette, kes aastakümneid harjunud olid ainult puhtmajanduslist wõitlust pidama, kerkib nüüd terawalt ja käskiwalt poliitilise wõitluse nõue, see on — poliitilise wõimu wõitmise küsimus. Tegewusekomiteede asutamine läinud üldstreigi päiwil, kes otsekohe nõukogude ülesannete teele kaldusid, ei olnud seega

mitte mõni wõitlusemanööwer, waid Inglise oludest paratamata wäljakaswanud nähtus, mis korduma peab iga juhusel kui Inglise töolisteklass jällegi suurema lahingu ette wõtab. Iga suurem Inglise streik, olgu ta nii majandusline kui tahes, peab paratamata poliitilisele wõitlusteele kalduma, sest nüüd, kus kodanlus ka parema tahtmise juures enam ei saa majandusliselt töolistele nõudmisi rahuldada, muutub töolistewõitluse sisu, ja lähemate majandusliste nõudmistega tagant kerkib paratamata üles poliitiline nõue: muuta Inglise majanduse ühiskondline alus, eromanduseõigus — ainult siis on võimalik majandust nii korraldada, et see töörahwa huwidele wastaks.

Selle arusaamise andis üldstreik käega katsutawalt kapitali pappidele töölisteorganisatsioonides — Macdonaldile, Thomasele ja nende kambale — ja sellepärast on arusaadaw nende metsik hirm üldstreigi kordumise ees; ei ole ju mingit kindlustust, et neil äraandjatel weel kord wõiks korda minna wõitlust murda. Aga sellele arusaamisele wiis üldstreik ja iseäranis streigi äraandlik lõpetamine wõitlejate seljataga ka tuhanded ja sajadtuhanded töölisi. Kui Ameerika majandusteadlane J. Gr. Brooks juba weerandsaja aasta eest öieti tähendas, et iga kaotatud streik töolistele õpetunniks on sotsialismile püüdmiseks, siis tuhatkord suurem on õpetund, mille andis üldstreik Inglise töolisteklassile rewolutsiooniwõitluseks. Ja mitte üksi Inglise töolistele, waid kogu ilma wõitlewale proletariaadile.

* * *

Inglise suurstreik ei lahendanud mitte ühtegi rasket ülesannet, mis töolisteklass wõitlusesse minnes oli üles seadnud, sellepärast wõis ta sisuliselt ainult eesmänguks olla järgnewatele suurematele, otsustawatele wõitlustele. Kuid hoolimata omast lühikesest kestwusest näitas ta töolisteklassile selle wõitluseabinõu määratumat tähtsust, näitas töolistehulkade walmidust ja organisatsioonilist ettewalmistust. Ta näitas aga ka seda, et streik, kui ta wõiduga lõppeda tahab, edasi peab arenema, ikka uusi nõudmisi üles seadma, ikka

uusi abinõusi, uusi organisatsioonilisi wormisi ja taktilisi wõtteid tarwitama. Ka streigil on oma sisemise arenemise seadused, mida täita tuleb. Selleks aga, et streik tõeste seda teed areneks, on tarwis, et ta eesotsas seisaksid inimesed, kes tahawad, et streik töolistele wõiduga lõpeks, kes tagasi ei kohku otsustawate kokkupõrkamiste ees, kes walmis on streiki wiima rewolutsioonini. Ja siin seab üldstreik oma nurjaminekuuga töolisteklassi ette põhiküsimuse töolisteliikumise juhtimise asjus.

Kui streikijad ühel „ilusalt“ hommikul ärkasid ja kuulsid, et nende teadmata, nende seljataga streigi kaelaluu oli katki murtud, siis tundsid laialised töolistehulgad terawamalt kui iganes, missugust äraandlikku mängu senised töölistejuhid töolistega mängiwad. Siis läksid paljudelgi silmad lahti, miks need juhid kogu streigi aja liikumise kaswamisele ainult kaikkaid kodaratesse olid pildunud. Siis nägid töolistehulgad, et streiki mitte ei juhitudgi, vähemalt mitte ta wõidu poole, waid kõik see, mis oli sündinud, otse juhtide kiuste, töolistele hulgalise surwe all oli sündinud. Loomulik ja arusaadaw, et niisuguste juhtidega mingisugust tõsist, weel vähem otsustawat wõitlust ei saa ega tohigi ette wõtta. Ka kõige parem wägi kaotab, kui ta eesotsas äraandjad seisawad.

Weel enam: ka kõhklejad ei wii wäge wõidule, seda vähem kui need kõhklejad, nagu nad — see on nõndanimetatud „pahempoolsed“ juhid — otsustawates küsimustes ja otsustawatel silmapilkudel selgrootult äraandjate reepäralt wajusid ja wõitluse „õnnelikult“ kodanluse orjaaeda wedasid. Täieste selgelt ja kindlalt seab sellepärast Kominterni täidesaate-komitee Inglise töolistele ette ülesande: ilma paendluse häwitamata töolisteliikumises on wõimata kapitalistlik korda häwitada. Otsustaw wõitlus kodanlusega wõimuküsimuses on wõitlus elu ja surma peale, ja kui wastane on nii wilunud wõitleja, nagu seda tunneme Inglise kapitalistide klassist, siis tuleb Inglise töolisteklassil enne lahingusse minekut kahekordse ettewaatusega oma read läbi katsuda, iseäranis juhtide read, kuiwõrd nad tõeste walmis on töolistele eesotsas minema elu ja

surma peale. Wõib olla, et selleks neid veel mitmes lahingus tuleb proovile panna, et nii mõningi suur lahing tuleb kaotada, aga teist teed ei ole. Laialiste töölistehulkade rewolutsioonile wõitmise ühel, juhtide hoolas wäljawalik teisel pool — need on nüüd Inglismaa kommunistilise partei kibedamad ülesanded, sest t e m a, kui ainukese rewolutsioonilise ja lõpuni järjekindla partei hooleks peab jääma loomulikult juhtiw osa tulewates töölisteklasi wõitlustes.

Suured ülesanded seisawad Inglise töölistewõitlusega ühenduses ka üleilmse proletariaadi ees. See wõitlus, mis mitte ainult Briti saartesse ei puutu, waid mis eneses sisaldab wanema ja tüübilisema imperialistilise riigi lagunemist ta täies ulatuses, üle kogu ilma, kuhu Inglise kapitali rõhuw ja kurnaw käsi ulatab, see wõitlus peab olema kõigi maade rewolutsiooniliste tööliste ühine wõitlus. Selle wõitluse toetamiseks ja wõidulewiimiseks tulewad koondada kõik

rewolutsioonilised töörahwahulgad ühisesse wõitlusrinda; tulewad wõitlejate eestotsast kõrwaldada kõik äraandjad, kõhklejad kui ka rewolutsiooniliste kõlkude meistrid.

Ajalugu töötab proletariaadi kasuks. Imperialismi sisemine arenemine kodus, mis kaasa toob töörahwa seisukorra pa-henemise ja sunnib wõitlusele ikka suuremad hulgad, ikka selgemate ülesannetega ja järjekindlama taktikaga, ja päew-päewalt kaswaw rewolutsioonilaine kurnawatel maadel, see kõik walmistab ette imperialismi langemist. See kõik toob warem wõi hiljem, igatahes mitte wäga kauges tulewikus, päewakorrale uueste üldstreigi ja sellega kaasaskäiwa otsustawa wõitluse wõimu pärast, eest ära pühkides kõik äraandjad Macdonaldi ja kamba näol.

Ta tuleb siiski — kuid siis ei hõiska enam äraandjad kapitalistidega, waid siis seab töörahwas püsti oma wõidulipu Inglise imperialismi waremil.

H. P.

Pärast demokraatliji walimisi

Rewadel olid Cestis kolmandat korda riigikogu walimised. Rewolutsiooniline töörahwas ei saanud metsiku terrori ja fashistilise diktatuura pärast oma seisukohta nende walimiste kohta awaldada. Hoolimata mõimul olewa tõusikudanluse katsetest, walimiste abil omale jalgealust kindlustada, ei wõi siiski lõendada, et see just korda oleks läinud. Tööstuse wäljasuremine ja üldine majandusline kriis, mille tõrwaldamiseks üksigi Cesti kodanline ega „sotsialistiline“ walitus abinõusi pole leidnud, wajutawad oma jäljed ka poliitilise elu peale. Mädanemine on ta sellel alal filmanähtaw. Igauks teab, et nn. demokraatliste wabaduste päiwi pole Cestis olnudgi, töörahwale on kodanlus alati paragrahwi leidnud, mille otsa tööliste esitajaid riputada. Kuid nüüd on ta nende demokraatliste räbalate aeg mööda, mida seal wärskele „waba“ riigile wälispidigi ehets ümber riputati. Cesti kodanlus jänuneb presidendi järele nagu hirm wärste wee järele. Kodanlus otsib isiku diktatuuras pääsmist. Ei esimised, ei teised ega ka kolmandad walimised annud ühelegi kodanlisele erakonnale niisugust enamust, et selle mõjul

ennast tilluteses riigiseses peremehe tunnets olewat. Meie oleme sulased, häbaldawad läbikukkunud ja „wõitnud“ erakondade juhid, kui neid walitjusesse kutsutakse.

Mispärast Cesti tõusikute seas niisugune „sulafemeelolu“ walitseb, näeme walimiste tagajärgedest. Häälid said:

	3. riigi- kogu	2. riigi- kogu	Kohte 3. riigif.
Sotsialistid	119 914	99 226	24
Põllumehed	111 960	96 001	23
Afunikud	70 702	17 266	14
Töberakond	64 648	51 674	13
Rahwaerakond	38 824	34 686	8
Cesti töölistepartei	30 339	—	6
Kristlased	28 133	33 700	5
Wenelased	17 474	18 829	3
Sakslased	13 278	15 940	2
Majaomanitid	12 355	9 967	2

Walimiste tagajärjed näitawad, et walimistest osawõtmise elawam oli kui teise riigikogu walimistest. Üldse wõttis walimistest osa 523 680 inimest, s.o. 80% walijaist. Kuid siiski ei annud need walimised mitte ühelegi kodanlisele erakonnale enamust. Weel enam, walimised näitawad

walijate pahemale poole minekut. Asunik-
tude nimekirja wõit on otsekoheseks tunnis-
tuseks, et talurahwa — eesikäti tehwiute
ja tektalupoegade — seas pahemale poole
nihtumine on alanud. Soiside „wõit“
tuleb samuti wäitkewanaliste sihtide arwele
kirjutada, kes kodanlaste erakondadest pettu-
nult teed otsiwad „sofialistide“ juure.
Edasi. Walitfewad erakonnad wõtsid küll
terme rea abinõusji tarwitusele, et omale
wõitu kindlustada, kuid tagajärgi see ei
annud. Nii muudeti walimiseeadust, nõuti
50 000 marka „kindlustust“ rühmadelt, kes
walimistele tahsid minna, ja ainult need
rühmad pääsesid lorikogusse, kes walimistel
rohkem häält saiwad kui tarwis on kahe
saadiku läbiwiimiseks. Kes vähem said,
jäid utse taha. Niinõisi jäi pisikesi rüh-
mafesi tükki faktsummend utse taha ja nende
hääled langesid muidugi suuremate rühmade
tasuks. Kuid ka see „wõit“ ei päästnud
seisuforda. Jämedalt wõttes oleks Eesti
kolmandas riigikogus erakondade wahetord,
kes omawahel wõistlewad ja wõitlewad,
järgmine: „pahemal“ pool soisid oma 24
ametnikuga, kelle järele siamaani ka uue
„töölise-partei“ wabaduses olewad esitajad
lähewad; keskühma kujundats töberakond
oma 13 härrasmehega, 8 rahwaerakonna
saadikut, kes küll rohkem paremale poole
waatawad kui töberakonna peale. Siis veel
suurem osa härrasasunikka. Paremoolse
rühma südame sünnitab 23 linnapõllumeest,
kelle ümber kõik ülejäänud urnajateesitajad
koonduwad. Kuid üksigi neist rühmadest
ei saa lorikogus enamust. Niisuguse ena-
muse peab lippima ja lappima, mis aga
siamaani kõige suurem hädaasi on olnud
ja ka nüüd Eesti tõusitule midagi rõõmus-
tawat ei patu.

Weel sügawamaks teeb seda kriisi raste
majandusline seisuford. Majanduslised elu-
sooned on „põllumeeste“ tuusjate peos.
Kriis pigistab küll kõiki rühme, kuid kõige
rohkem tuntaw on ta tekerakondadele.
Walitjuse kottuseadmise jandi esimene waa-
tus näitas, et kodanlus pirutajagamisel
taugeltgi ühelmeel ei ole. Esimise ette-
panetu tegi sandarmipealikust riigikogu esi-
mehets saanud Einbund töberakonna suure-
male ja „lugupeetawamale“ juhile —
Strandmannile. Kuid Strandmanni ma-
janduseprogramm ei leidnud, nagu
kodanlised lehed kirjutawad, poolehoidmist
teiste rühmade poolt ja eeskätt asunik-
tude

rühma poolt. Mida see tähendab? Mui-
dugi seda, et Pätsi erakond ei luba ei töö-
erakonda ega ühtegi teist rühma oma liha-
pottide juure, ei luba krediidide kinnipane-
mist külakurnajatele ja linnatõusitutele
põllumeeste kambast. Kuid töberakond teab,
et ta ilma Pätsi nõusolekuta walitseda ei
saa ja sellepärast ei otsigi ta „pahemalt
poolt“ toetust, sest et see toetus tegelikult
midagi ei anna.

Töberakonna tuus tegi veel teise wea:
ta suurendas oma programmis nn. riigi-
wanema õigusi, kõneles „waba kätega“
walitsemisest, igasugustest tõrwalistest mõ-
judest wabanemisest. See ajas muidugi
põllumeeste rühma wihale. Kuid wastust
ei annud töberakonna programmile mitte
otsekohese põllumeeste lehti, waid asunik-
tude juhid. Härrasasunikud mõnitawad otsekohese
töberakonna kawatsusi ja küsiwad, kes on
meil siis peremees? Walitsus? Ei midagi
sellesarnast — walitsus on sulane. See
sulane wõib küll hambaid näidata, pere-
mehele toorusi ütelda, kuid sulaseks jääb
ta ikkagi. Riigikogu on peremees, aga
tegeliselt ei walitse ta, waid kamandab
ainult, ja pealegi ei saa teegi sellele „käs-
kijale“ mitte midagi teha. Siit tekitabgi
otsekohese nõudmine — anna president,
kellel peremehe õigused, kelle ees walitsus
wastutab, kes „majasteedi“ — riigikogu —
wõib ka laiaili lüüa.

Presidendid räägitakse, presidendist
unistatakse, presidenti oodatakse. Kas ta
tuleb? Ettevalmistustööd selleks on palju
tehtud ja tehakse nihtlugu edasi. Strand-
manni waitne allahetimine põllumeestele ja
asunik-
tudele tunnistab, et tekerakondade ja
parempoolse rühma wahel peagi kottu-
leppimine tuleb. Riigikogu esimehets waliti
kauaegne sandarm Einbund, kuna Mihkel
Martna ainult „abits“ jäeti. Samuti
tähelepanemise wäärt on asunik-
tude rühma
kurji muutus paremale pole. Walijad, kes
härrasasunikud riigikogusse saatsid, tegid
seda nende pahempoolset sõnamulinat usku-
des ja lootuses, et nad põllumeestest
pahempoolset poliitikat ajawad. Nüüd aga
jootfewad need „asunik-
tude“ huwide esitajad
otsekohese põllumeeste kaisju, hakkawad põllu-
meeste suuwoodriks ja presidendi ämma-
mooriks. Laialised asunik-
tudehulgad teewad
sellest tarwilised järeldused. Riigikogus
eneses parandab see härrasasunik-
tude üle-
jootsuine seisuforda ainult osaliselt ja ei

anna ka siis põllumeestele soovitatav enamust kui terve ajunikkude ühm põllu-
meestele truudust wannuts. Riigikogu
paremale poole minet näib aga sellegi-
pärast kindlustatud olewat. Kindlustatud
on seega ka vastuolude suurenemine kodan-
like kurnamisketja — riigikogu — ja laia-
liste rahwastite wahel, kes walimistel
näitafid, et nad pahempoolsemalt mõtlewad
kui nende juhid. Parempoolne riigikogu
peab läbi wiima rea seadusi, mis otsetohe
waesemate ajunikkude ja kesktalupoegade
wastu on sihitud. Parunitele tasumaks-
mine, maa pärisomanduseks müümine, töö-
liste palgandumise sihitimel saboteerimine,
poliitilise surme alalejäamine — niisugune
on üldjoontes see „programm“, mis alufeks
on uuele parempoolsele walitsusele, mis
neil päiwil luuakse.

Tõõrahwal ei ole sellelt riigikogult
midagi loota. Tõõlistelafis on endiselt
nälgjalpaiga otfas, tööta olet kaswab weel
suuremaks. Gotfid ajutawad suure ette-
waatuslega töölisteühifusi, aga siin ja seal
usaldawad nad siiski tööliste ette tulla.
Muudugi mõista kinnitawad gotfid seal-
juures, et nad ametiühifuslikes liikumises
samuti „riiklikel“ seisukohal on, s.o. rewol-
utsioonilist klassiwoitlust ei tunnista. Ein-
bund keelas omal ajal ära, et üksigi orga-
nifatsioon ei tohi ilma tema lubata rahwus-
wahelise töölisteorganisatsiooniga ühineda
eht selle platwormi alusel töötada. Nüüd
on aga gotfid Einbundi õnnistuse Amster-
dami Internatsionaali kohta saanud, sest
töölisteühifuste põhikirjas seisab punkt, et
ühifus töötab Amsterdami Ametiühifuste
Internatsionaali alusel. Niisugune on gotfide
soow, kuid mis tööliised selle kohta ütlemad,
seda kuuleme siis, kui tööliisi neisse ühifus-
tesse hakatakse wastu wõtma.

Riigikogu walimised Gestis näitafid
selle põhjatu majanduslike kriisitu ja
ääretu poliitilise lagunemise peale, mis
Gesti tõusiku olemasolekut ähwardab. Ise-
seiswus on seebiwull, mille purustamiseks
ainult kerge tuulepuhangut waja on. Abo
Wirkide „streik walitsuse wastu“ on ainult
üks lüli selles suures sahterdamise ja „ise-
enda“ kindlustamise ahelas, mis punase
joonena läbi käib iga Gesti „riigimehe“
tegemusest. Niisugune on Gesti rahwa-
majanduse ja poliitika suruainapilt, mis
iseäranis terawalt nähtawale tuli walitsuse
kõluseadmise pilas siirfufetometis, kus

„rahwale“ maksuta põhiseaduse ja riigikogu
kriisi näidati. Gestii tõusit on wiimati
otfustanud awalikult demokraatlike hilpude
maharaputamisele asuda.

Tõõeratond esitas 1. juulil riigikogule
põhiseaduse muutmise kawa. „Esmaspäewa“
stiilis pannakse riigikogule ette ennasti laiali
saata ja tulewasesse „rahwaesituse“ kogusse
ainult 50 liiget walida. Peale selle saats
see 50 ametnikku palta ainult tuue tuu
eest, s.o. riigikogu faktilise istumise eest,
18 000 marka tuus. Presidendi nõudmist
tõõeratond üles ei wõtnud, nähtawaste ei
looda ta oma erakonnast presidendi läbi-
wiimise peale. „Päewaleht“ toob tõõera-
konna põhiseaduse muutmise kawa ja lisab
juure: kui juba kivi kord weerema pan-
nalse, siis tuleks päewakorda wõtta küsimus,
kas mitte kehane ei oleks ühetorruga ka
teisi osajid põhiseaduses parandada. Olets
üks waew ja üks tulu. „Raja“ ja „Posti-
mees“ on järgmisel päewal juba otsetohe-
semad ja panewad is-le punkti otfa: põhi-
seadus on puudulik, sellest saab tõõera-
kond alles nüüd aru, kuid mitte poolitute
abinõudega ei saa asja parandada, waid
tarnis küsimus termes ta ulatuses aru-
tusele wõtta. Täiendamalt on waja ka-
wasse wiia weel presidendi instituudi
asutamine.

Nii on siis selge, mis Gestii tõusit
kriisitab. Wõimu on tal weel wahel.
Terror tõõrahwa wastu pole siiski ees-
märgile wiinud. Kodanlufel on tarwis
demokraatlikest hilpudest lahti saada, on
tarnis lahti saada ka riigikogust, sellest
sajasuulifest ja kahelajalwalifest katege-
jast. Põris õigus, mis jooks weel seda
lorikogu pidada, waja on kõit ära musso-
liinistada.

Uut ei ole selles kodanluse kawatuses
midagi. Selle poole on ammugi püütud
ja nüüd asutakse selle läbiwiimisele. Tõõ-
rahwale Gestis ega ka mujal pole mitte
tähtis see kawatsetaw näiteseinte muudatus,
sest wabadusi pole tõõrahwal kunagi olnud,
peale nälgimise, wangiminekute ja kaitse-
politseis piinapingil istumise wabaduse.
Selle walitsuse tegemise janditamise taga-
seis ulatab kargemale Gesti tõusiku kapsa-
aiast. Rahwuswahelise kodanluse — eest-
kätt Inglise imperialistide ähwardused
Rõutogude-Viidu wastu, Poola „riigipõõre“
Inglise lordide näpunäitel — see kõit kii-

rustab ka Eesti tõusikut liiremale isiku diktatuura sisseseadmisele, et tähtsaimisjeks valmis olla. Ado Birt, selle firi „lõhen-
dujes“ ilmus, armab, et sarnane valitjuse
tegevus ähwardab väga tõsiseid tagajärgi
tuua ja Eesti iseseiswa poliitika häwita-
misele wiia. Nii armab Birt.

Nii ei peitu walitjuse tegemise jandi
juured mitte üffi sifemises kriisises, majan-
duslihes pankrotis, waid wälistes mõjudes,
mis „kindla ja tugewa“ walitjuse loomist
nõuawad. Eesti tõusikkodanlus purjetab
täiel aural õnnelikkimise teed, fuhu teda
Lääne imperialistid õfalt õstekohe, õfalt
Poola káfikute kaudu juhivad. O. R.

Toimetuse märkus. Uue walitjuse
kõttusead, nagu selle riigivanem Teemant
juuli lõpul wiimaks riigikogule kinnitami-
seks ette pani, ja milles isegi niisugused
truud tagurluse tubjad nagu tõberafond-
lased puuduwad — rääkimata „kodanluse
siioniwahitidest“ — sõfialistidest, näitab
tõeste, et Eesti mustafärgimehed järje-
kindlalt Mussolini teed sammuwad. Isegi
Tõnisson, kes walimiste ajal ja hiljemgi
„põllumeestega“ meeskult lahinguid löi,
on äärmise tagurluse esitajatele kátt annud,
et riigifogus wáikest enamust saada —
fashistilise riigipõõre läbiwiimisele teerwal-
mistamiseks.

AUGUST RIISMANN - RISTMETS

MINU ELULUGU

Sündisin Harjumaal, Purila mõisa teomajas. Isa oli mõisas teomeheks. Isa ega ema wane-
maid ei mäleta ma. Wist olid nad juba enne
surnud, kui mina ilma tulin. Ema isast kuul-
sin niipalju, et ta Mahtra sõjas oli surma
saanud (mõõgaga läbi pistetud).

Purila mõisast asus isa Maidla mõisa teo-
meheks (ka Harjumaal, Juuru wallas). Kui ma
kolme- ja wanem wend Johannes 7-aastane oli,
suri ema. Wõõraksemaks sai meile ema õde.
Elu mõisat orjates läks koleraskeks ja wane-
mad asusid Tallinna, seal paremat lootes. Kuid
tuli sama willetsalt kiratseda. Hulk aega olid
nad ilma töõta, siis hakkasid sadamas päwiti
tõõl käima. Pärast töõtas isa kontoristide juures
hobusemehena ja Rotermanni jahuweskis. Kui
tal terwis juba willets oli ja wabriku töõle
enam ei wõõtud, hakkas ta sõõduwoorimeheks
ja toitis oma wiimsed eluaastat end sellega.
Ema käis ka Rotermanni jahuweskis, tsellu-
loose wabrikus jne. Isa suri ilmasõõja ajal
(wist 1916. a.), ema elab praegu Tallinnas
noorema wenna Aleksandriga. Wanem wend
hakkas warakult ise omale leiba teenima.
Kõõigest neli aastat saigi koolis käia (algkoolis).
Tõõtas ta kärneri ja woormehe poisina, pärast
Lutheri wabrikus, portus, autogaraashis, Dwii-
gatelis jne. Oli metallitõõliste - ametiühisuse
esimees. Metallitõõliste saadik I kongressil.
Lõõpetas oma elupäewad Isborski rabas.

Mina olin wannast sellepõõlest õnnelikum,
et rohkem koolis sain käia, olgugi et see koolis-
kääimine raske oli. Tuli puudust kannatada jne.
Suwel käisin karjas. Lõõpetasin alg- ja nelja-
klassilise linnakooli. Peale selle läks mul
korda weel pedagoogikakursused lõõpetada ja
kooliõõpetajaameti eksami ära anda. Sain õõguse
selleaegsetes ministeeriumikoolides õõpetajaks
olla. 1909. aastast saati asusin Rapla walda
Kodila ministeeriumikooli õõpetajaks. Enne seda
olin 1908. a. augustikuust Tallinnas eraalgkoolis

(Niklaseni) õõpetajaks. 1912. aastal wõõeti mind
sõõjawákke (kooliõõpetajad olid küll wabastatud,
aga ma ei tarwitanud oma õõgust õõgel ajal)
ja määrati sõõjawäelaatsareti komando (juh-
kentali) peale reaõõppuse lõõppu. 1912. a. lõõpul
wabastati mind sõõjawäest ja asusin jälle endi-
sesse kohta ameti. (Koha hõõdis kooliwalitsus
mu jaoks alal.) 1914. a. suwel mobiliseeriti
jälle sõõjawákke, määrati 23. diwisjoni sidumise-
punkti sanitaariks ja saadeti sõõjawäljale. Sõõja-
wäljal olin kuni Wene wägede demobiliseeri-
miseni. 1918. a. algul jõõdsin Tallinna (wähe
aega enne sakslaste tulekut).

Sakslaste aegas olime kõik ilma teenistuseta
(ema ja kolm wenda). Pärastpõõle sai wanem
wend autogaraashi töõle. Mind kutsuti tagasi
wana koha peale, aga okupatsiooniwalitsus
mind koha peale ei kinnitand, sest et ma ühes
grupe kooliõõpetajatega Saksa wõõimude poolt
ettepandud lepingule alla ei kirjutanud. Oku-
patsiooniwõõim lahkus ja ma olin jälle endisel
kohal, aga jällegi paariks aastaks. 1921. a.
sõõgisel põõgenesin N.-Wenemaale.

1918. aasta sõõgisest 1921. a. kewadeni oli
tõõkas aeg. Tuli töõtada mitmes kohas ja po-
liitilisel põhõusel lasin ma end mitmesse põõle
walida. Ma olin Rapla wallanõõkogu liige ja
kooliwanem. Astusin ka Rapla maatõõliste-
ametiühisusesse ja töõtasin seal. Olin Harju-
maakonnas haridusnõõkogus õõpetajate esitaja,
Harjumaal õõpetajatelõõdu esimees ja 1921. a.
Harju maakonna nõõkogu ja Üleestimaalise
õõpetajatelõõdu juhatusse liige. Nii ei wõõind
muidugi kaua jääda ja maikuul tuldi wangis-
tama, kuid õõnneks ei juhtund mind üksigi kord
seal olema, kus otsimas käõdi (üks kord maal
ja 2 korda Tallinnas).

Poliitilistest elust wõõtsin esimest korda osa
kõõlipoisina 1905. aastal. Oli meil siis wáike
ring, lugesime keelatud kirjandust, kuigi suurt
sellest aru ei saand, wáljaarwatud broshõõuri-

kesed. Reaktsiooniaegadel tuli töötada maal — kirjandust mingisugust polnud, ei ka sidet mingisuguse organisatsiooniga, sellepärast jäin töölisteliikumisest kõrwale. Elu oli koleränk ja rusuw. Lugesin sel ajal palju L. Tolstoi töösi, kus ta selle elu jõedusi kirjeldab, kuid mingit wõitluswiisi, wäljapääseteed ta sellest ei näidand ja löi ainult kurwameelsuse. Sõda oma koledustega arendas palju ja 1917. a. oli kui wärske kewade. Sel ajal sai „Правда“ mitu korda läbi loetud (wähe neid küll kätte jõudis) ja enamline waim wõttis maad. Kuid raske oli frondil seisukorrast aru saada, iseäranis aga Kornilowi päiwi. Enamlised lehed suluti ja kodanlised, mis hoolega kätte saadeti, wassisid ja tõrwasid mis hirmus. Oktoobrirewolutsioon kujutati frondil kõige mustemas wäriw, kui isamaa müümist sakslastele jne.

Nüüd algas ajajärk, mille üle mul pärast alati häbi on. Ei mitte sellepärast, et ma midagi halba oleksin teinud, waid minus tekkis kahtlus enamluse õiglusesse ja segastes oludes ei olnud mul kuidagi wõimalik selgusele jõuda; ma kõhklesin, waidlesin ka, kuid ühegi partei poolehoidjaks ei saanud.

Niisugusena tulin sõjawäljalt Tallinna, siin sattusin wenna kaudu töölisteliikumisesse. Asi hakkas selgima. Ma aitasin, kus sain, kaasa, kuid waidlesin weel, sest palju oli weel segane. Wend wastas (waelus sündis ainult koduses ringkonnas) peale waelust harilikult: „Mis me

muidu waidleme, ega sa ikka tõsiselt nii mõtle, hakkame parem tööle.“

Okupatsiooniajal hakkab igasugune kahtlusewing kaduma ja iseseiswuse algus toob juba kindluse, kellega tuleb minna. Siis algabgi töö: algab ka püüd, seda kõhklemise häbiplekki puhtaks pesta.

Suure õhinaga asun ka lugema kommunistlist kirjandust, mida sl. Rebase kaudu otseteed saan. 1920. a. saan põrandaaluste s-ste poolt ettepaneku parteisse astuda. Wastus oli minu poolt: „Mul pole selle wastu midagi, kui arwate mind kõlbama.“ Mul enesel oli tundmus, nagu oleksin ma selleks liig lol ja wilts, et seda suurt tööd osata teha. Maikuust kuni oktoobrini 1921. a. elasin põrandal all.

Oktoobris saadeti mind N.-Wenemaale. Siin määrati mind Eesti kooli juhatajaks. Olin oktoobrist 1921. kuni maini 1922. a. Koolijuhataja ametist määrati mind kuberm.-haridusosakonna Eesti sektsiooni koolideinstruktoriks. Teenisin seal kuni weebruarkuuni 1923. 1923. a. algul kutsuti mind L. t. p. ülikooli Eesti keele õpetajaks. Pidasin seda ametit siiaajani. 1924. a. kewadest saati ka siiaajani olin Tosna lauwabriku juhatause esimees.

Töö kõrwal õppisin riigülikoolis, kus 2 esimest kursust lõpetasin.

Kuidas edaspidi läheb, näitab tulewik.

Kewadel 1925

A. R.

PAUGUD

Naljamäng ühes waatuses

H. JUHKUM

TEGELASED

Adolf Maus, 48-aastane, pealinnast ära põgenenud, elab kapitalist.

Magda, tema naine, 45-aastane.

Walter (Waldu), nende poeg, 26-aastane, leitnant.

Luts, 27-aast. peenikeste elukommetega isand.

Peeter, Mausi teener, 55-aastane.

Kolm töölist.

AEG 1920. aastal.

*Mäng kujutab elu Wrangeli kuningriigis, punasesõjawäe pealetungimise ajal.

NÄITELAWA SISSESEADE

Uhkelt sisseseatud Mausi tuba kahe uksega, üks wäljaminekuks ja teine, küljepealne, kõrwalolewatesse ruumidesse. Tuast on näha, et kollimise jaoks asju on pakitud — reisirõiwid jm.

1. ETTEASTE

MAUS, siis PEETER

Maus (käib mõõda tuba, on wäga äritatud. Kõlistab ja teener Peeter tuleb keskuksest sisse): Ja woorimehi ei ole weel?

Peeter: Ei ole!

Maus: Wõid minna.

Peeter: Kuulen (ära).

Maus: See on ju päris... (käib) äh... ei oska selleks sõnu leida. Ära minna, warandus maha jätta — see on ju hullpõõrane lugu! (Kõlistab. Peeter tuleb sisse.)

Maus: Kas paukusi on kuulda?

Peeter: Ei ole weel.

Maus: Tänane post ja ajalehed?

Peeter: Post ei ole weel tulnud ja ajalehed ei ole ilmunudgi.

Maus: Kasi põrgu!

Peeter (ära).

Maus: See on ju baabelisegadus — ajalehed ei ilmunud, posti ei ole weel tulnud, ja need pagana punased on paarkümmend wersta linnast eemal — mürin, kolin, pakkimine, waksali... Ela kui põrgus! (Istub.)

2. ETTEASTE

MAUS ja MAGDA

Magda (tuleb pahemalt poolt sisse): Adoif, kas siis woorimehi ikka veel ei ole? Ma ei...

Maus (wahahele): Ei ole. Sa näed et ei ole! Kas ma pean sulle woorimeest tegema hakkama!

Magda (ohkab): Jumal, jumal! Mis meist siis saab, kui nad enne linna tulewad kui meie sõidu peale saame! Minul on päris hirm, Adoif!

Maus (tõuseb toolilt üles, hakkab kõrwu kätega kinni hoides mööda tuba käima): Äh... äh... äh.

Magda: Sina ei hooli ka sugugi, et meie siit ennem ära saaksime. Käiksidsid teenijaid ehk aitaksid ise!

Maus: Kuule, ma palun sind, jäta minu hing korra rahule! Mul on juba isegi kõik see kupatus siitsaadik (tõmbab sõrmega üle kaela).

Magda: Soo, wõi nõnda! Sul on siitsaadik, aga mul on pesu ja riided alles pakkimata, woorimees tulemata, ja wõib olla, ehk woorimees pettis Peetrit ja ei tulegi! Mis meie siis peale hakkame? Noh, ütle siis — wasta ometigi! Aita! Warsti on ju paugud kuulda, ja siis oleme kõik otsas, kadunud.

Maus (kõllistab).

3. ETTEASTE

ENDISED. PEETER

Peeter (tuleb sisse).

Maus: Peeter, kuidas asjad on? Kas paukusi on juba kuulda?

Peeter: Paukusi? Ei veel.

Maus: Wõid minna! (Peeter hakkab ära minema.) Pea kinni! Sa lähed katusele ja kuulad hästi, ja niipea kui paugud kostma hakkawad, tuled silmapiilk ütlema. Said aru?

Peeter: Kuidas? Katusele! Aga ma pean ju woorimeest wahtima!

Maus: No-jah, woorimeest wahtima. No mis sa siis siin veel wahid? Mine!

Peeter (näitab näpuga oma otsaesist, Mausi kohta tähendades): Sinu mälu on küll wist segi (ära).

4. ETTEASTE

ENDISED

Magda: Adoif, aita nüüd ikka asju kokku pakkida! Ei wõi ju nüüd ometi teenijate peale lootma jääda! Need on nüüd laisad! Warsti on juba paukusi kuulda, aga meil on pooled asjad alles pakkimata. Meie oleksime pidanud juba waksalis olema ja wagonis istuma.

Maus: Õigus jah, armas abikaas, meie oleksime juba waksalis pidanud olema! Meie oleksime pidanud juba Konstantinoopolis istuma. (Hakkab ruttuga kraami pakkima.) Aga kus siis meie tütar on, ma pole teda wist täna näinudgi?

Magda: Ella juhatab teenijatele saalis, mis asju on tarwis kaasawõtmi-seks sisse pakkida.

Maus: Aga seda on ju kõik waja nii kiirelt ja ruttu teha! Iga minut wõib woorimees siin olla ja siis peame meie ka kohe minema. (Pakib hoolega asju.)

Magda: Ära aga sa siis niimoodi kõike segamine loobi. Sa kortsutad kõik minu pesu ära.

Maus (wõtab pesu uueste korwist wälja, loobib põrandale ja hakkab jälle korwi tagasi laduma).

Magda: Kas me teenijad ka ühes wõtame?

Maus: Ma arwan et pole tarwis. Konstantinoopolis wõtame endile uued teenijad — palju ustawamad ja sõnakuulelikumad.

Magda: Jah, tõsi! Neid teenijaid me ühes ei wõta, need ei kõlba enam kuhugi. Meil on ainult tarwis ruttu asjad sisse pakkida ja ära reisida. Aga nemad, waata kuidas nad aega wiidawad! Ninapidi muudkui koos ja aina naerawad meie selja taga. Neil on see ükskõik, et punased tulewad.

Maus: Muidugi on neil see ükskõik.

Magda: Sa aga ära nii halwaste paki. Fuih, kuidas kõik ära kortsutatud on!

Maus: Kuramuse päralt! Paki siis ise! Kortsus ja kortsus! Minu pärast jäägu kõik maha!

Magda: Kuidas wõid sa jälle nüüd wihastada!

Maus: Minuti pärast wõiwad punased (telefon kõliseb) siin olla, aga temal oma kortsus (wõtab telefonitoru kõrwa ääre ja räägib Magdaga edasi). Nüüd pea oma suu ja paki ise oma pesu ja kübaraid. (Räägib telefoni torusse:) Kuidas? Rääkige kõwemine, ma ei kuule midagi! Kuidas? Wabandage, ma rääkisin praegu oma abikaasaga! Ah, waksali komendantuurast? Noh! Ei saa aru! Kuidas? Üks härra tuli minu jauks ühe kupee piletid saama? Jah. Kuidas? Wiieskümment tuhat rubla kupee? Minu pärast kas wõi sadawiiskümment tuhat! Andke kupee wälja!

Magda: Kas härra Luts alles seal on? Komendatuurast? Ta pole weel kupeed kätte saanud?

Maus: Praegu alles komendant kõlistas.

Magda: Hommikust saadik! Ma ei saa aru, kuidas härra Luts wõib niisugusel hädaotlikul ajal nii pikkamisi asja ajada!

Maus: Tema on ju sinu armastatud wäimees-poeg!

Magda: Millepöolest ta minu armastatud rohkem on kui sinu?

Maus: Ah, mis ma sinuga nüüd üldse waidlema hakkan! Parem oleks olnud, kui ise kupeed saama oleksid läinud. Asi oleks juba korras olnud. Aga kõik see sinu tahtmine ja jonn.

Magda: Jälle mina süüdlane!

Maus (ägedamalt): Nimelt süüdlane! Wõi tahad sa ütelda, et mina süüdlane olen? Kas mina ütlesin, et las härra Luts läheb? Kas mina ütlesin, et härra Luts õiendab asjad kiiremine ja et härra Lutsul on seltskonnas rohkem tutwust, ja nüüd waata, kas ta kupeed ülepea saabgi? Ja siis... siis jää kas wõi punaste kätte wõi pane maanteed mööda plehku nagu mõni wõidujooksja, keel hammaste wahelt ripakile wäljas, üks komps ees, teine taga. (Telefon kõliseb. Maus haarab ruttu toru ja räägib õige wihaselt): Alloo! Ja, mina! Kust räägitakse? Politseijauskonnast? Kuidas? Punased tulewad kiirelt edasi? Ainult 18 wersta linnast eemal? See on ju õige kuradi lugu, ja misgi abinõu ei aita? Ah ühe pataljoni politseinikka saatsite wasta? Ja-jah! Praegu

hakkame woorimehe peale laadima ja sõidame waksali. Nägemine! (Paneb toru ära. Kõlistab Peetrit.)

Magda: Ah, ainult 18 wersta linnast eemal! Oh kui hirmus, hirmus!

5. ETTEASTE

ENDISED ja PEETER

Peeter (sisse austudes): Teie kutsusite?

Maus: Ütle mulle tõsiselt, kas sa pole weel ühtgi pauku kuulnud?

Peeter: Ei ole!

Maus: Mitte pooltgi pauku?

Peeter: Mitte weeranditgi!

Maus: Noh, see on hea! Siis need punased ikka wäga ligidal ei ole.

Peeter: Egas nad kaugel ka ei ole, warsti on nad ikka siin küll.

Magda } (kohkudes): Kust sina seda
Maus } tead?

Peeter: Minge waadake, kuidas kõik härrad ja proudad ikka waksali pole ruttawad, et mürin ja kolin taga.

6. ETTEASTE

WALDU, MAGDA, MAUS ja PEETER

Waldu (astub keskkusest sisse, on wäga wäsinud): Tere, papa! Noh, kuidas lood on? Kas teie... (annab Magdale kätt; istub). Tere, mammal! Kas teie weel waksali pole läinudgi?

Magda: Ootame kogu aeg woorimeest, ta peab iga silmapilk siin olema.

Maus: Sa tulid otse wäeliinilt?

Waldu: Jah!

Magda: Kas punased ikka linna ära wõtawad?

Waldu: Jah, neid ei pea enam ükski pagan kinni. Tulewad kui lõwid edasi.

Peeter (lõbusalt): Siis ikka tulewad linna sisse...

Waldu: Aga mis see sinu asi on! (Haarab möögast kinni.) Sina oled ka üks nendest. Ma tapan sind ja neid kui kärpseid! Kas tead seda!

Peeter (pilkawalt): Jah, tean; miks ei tapa, tapate küll.

Maus (annab peaga Peetrile märku): Läks!

Peeter: Kuulan sõna (ära).

Waldu: Kui ma niisuguseid koera-poegi näen, tuleb kohe tapmise himu

peale. Kas teate, wanemad, ma olen sõjamees ja tunnen oma waenlasi. Ma ei karda kedagi. Ei tohigi karta. Nagu teate, kirjutasin teile, et minu wahwus on kaks aukraadi saanud: ma olen nüüd leitnant ja warsti, warsti olen ma juba...

Maus (kargab järsku püsti): Paugud!!! (Kõik ehmatawad. Waldu wäriseb hirmu pärast; pika waikuse järele kõlistab Maus Peetrit.)

7. ETTEASTE

PEETER, MAUS, MAGDA ja WALDU

Maus (läheb Peetrile hirmunud näol lähemale): Peeter, kas tõeste oli kuulda?

Peeter: Mis te käsitate?

Magda: Ütle ruttu!

Maus: Kas sa kuulsid? Wasta ruttu!

Peeter: Jah, mürinat oli kuulda küll.

Magda (karjub hirmunult): Meie oleme kadunud! Meie oleme kadunud! Waldu (pomiseb enese ette).

Maus: Miks sa kohe ütleva ei tulnud, lambapea!

Peeter (enesele): Küll lambapead warsti näitawad, kuidas eeslipead jooksewad.

Magda: Nüüd on otsas kõik! Oh kui hirmus! Ja kõik nii ruttu! Oh, kes seda wõis arwata!

Waldu: Papa, meie peame kohe waksali minema. Mina sõidan teiega ühes, mina liinile enam tagasi ei lähengi.

Maus: Peeter, kohe mine ütle, et iga teenija wõtku kaks pakki ja ainult need pakid, kus kallihinnalisemad asjad sees on, ja tulgu kõik ettetuppa. Kas said aru?

Peeter: Ma lähen enne wälja ja waatan, et nad hirmsa ajamisega mõõda ei kihutaks. Ma pean nad kõik kinni ja toon siia.

Maus: Sa toob nad kohe siia?! (Kukub istukile tooli peale.) Noh, seda ma arwasin!

Magda: Armas Peeter, meie palume sind!

Maus: Meie oleme ju ikka ja alati sõbralikult läbi saanud.

Magda: Meie tahame sinu wastu tänulikud olla.

Peeter (pilkawalt): Ma tean seda, miks mitte! Noh, olgu siis, kui nad tulla ei taha, siis toon ma nad wägise siia.

Maus: Peeter, sõber, ära tee seda mitte!

Peeter (enesele): Wõi sõber. Kas teie siis waksali ei tahagi sõita?

Magda: Kas meie veel pääseme?

Maus: Kui waksal veel ära ei ole wõetud.

Peeter: Wist mitte. Härrad ja ja proud kihutawad ikka waksali ja waksali.

Waldu: Siis on waksal veel ikka meie käes?

Maus: Punased siis linnas veel ei ole?

Magda: Oh kui hea, süda läks kohe kergemaks.

Maus (Peetrile): Lambapea, mis sa waletasid, et paugud kuulda on?

Peeter: Teie küsimuse peale ma ütlesin, et wankrite mürinat on kuulda, et woorimehed tulewad.

Maus: Ja pidid siis woorimehed kohe sisse tooma?

Magda: Kuidas wõisite teie meid ehmatada!

Maus (Peetrile): Noh, mis sa siis siin wahid?

Peeter: Kas pean woorimehed siis ikka kinni ja toon siia?

Maus: Muidugi, pea kinni ja too siia.

Peeter (ära).

Waldu: Nüüd, mamma ja papa, ei tohi meie enam ühtgi minutit wiivitada. Ära, ära siit! Kohe, enne kui kõik hilja on.

Maus: Ja meie ei tea, kas härra Luts meile kupee piletit on saanud. Ja woorimehi ei ole veel ka siin.

Magda: Ma lähen waatan, kas kraam on kõik sisse pakitud (ära).

8. ETTEASTE

WALDU ja MAUS

Waldu: Papa, kas teil siis piletid veel wõetud ei ole?

Maus: Ei. Aga härra Luts on praegu waksalis komendantuuras piletid wõtmas.

Waldu: Härra Luts... Aga kas ta jõuab veel piletid saada, on teadmata.

Maus: Komendant ise kõlistas mulle, ja ma käskisin pileti ühe kupee jauks wälja anda.

Waldu: Siis ikka piletid veel saab?

Maus: Wist küll.

Waldu: Noh, see on hea.

Maus: Aga ma ei saa aru, kuhu see härra Luts nii kauaks on jäänud? Sellest on tükk aega juba, kui komendant kõlistas. Waja kohe järele küsida, kuidas asjad on. (Kõlistab.) Alloo! Andke mulle üks null, kaks nulli. (Kõlistab uueste.) Alloo! Alloo! (Kõwaste:) Alloo! Telefon enam ei tööta. Noh, see on juba äpardus. Nüüd ei saa enam kuhugi rääkida.

Waldu: Ühesõnaga, asi on päris hull.

Maus: Pool tundi tagasi sain veel rääkida.

Waldu: Mitte minutitgi ei tohi meie kaduma lasta minna, midu sattume wiimaks nende lõksu. Ma lähen ja püüan härra Lutsuga kusagil kokku saada.

Maus: Mine jah, mine! Aga tule tingimata teatega tagasi, kuidas on lugu piletitega ja kupeega.

9. ETTEASTE

MAUS (üksi)

Maus (käib ärewuses tuas edasi-tagasi): Äh!... Kindral Judeenitsh, admiral Koltshak, kindral Deniikin — oh, ja nüüd see meie wiimane lootus ja tugij, meie wiimane wara kaitseja — otsas! Otsas kõik! Ja nüüd Türgimaale, Konstantinoopoli! Aga ometi oli meie wahwa sõjawägi igapidi hästi warustatud ja paremate ohwitseridega. Ja seegi ei aidanud midagi! Hakkawad juba esimise hoobi all taganema ja taganewad nüüd kuni Türgimaale. Ja kes teab, wast tuleb meil sealtgi warsti edasi rännata — Afrikasse. Warsti wõiwad paugud kuulda olla, ja see on siis esimine märguandmine, et me siit maalt peame lahkuma.

10. ETTEASTE

WALDU, LUTS ja MAUS

Waldu ja Luts (tulewad keskkusest sisse, Luts pühib higi, on näha, et ka tema wäsinud on).

Luts (kehkats, istub kohe toolile. Ta näost on hirmujälgi näha): Mina ei saa teist siiski sugugi aru.

Maus (kohe wastu): Noh, härra Luts, ajasite asjad kõik korda? Kas kupee meie jauks saite?

Luts: Pean ütleva, et seda sain ma suure raskuse ja waewaga.

Maus: Mina pean aga ütleva, et Teie härra Luts... kaua... wist raske oli teil kupee saamine.

Waldu: Ühesõnaga, teie hoidsite meid hirmu sees.

Luts: Minu härrad! Lubage, et ma ennast wähe kogun. Olen wäga wäsinud.

Maus: Härra Luts! Praegusel ajal meie wäsimust ei tohi tunda, sest punased on kõigest kümme wersta linnast eemal.

Luts: Teil on õigus, härra Maus! Kõik ruttawad waksali. Warsti on juba paukusi kuulda.

Maus: Lubage minu küsimuse peale wastata, härra Luts! Mis kella ajal rong läheb?

Waldu: Igatahes, minu härrad — on wiimane aeg! Meie ei wõi enam pikalt arutada.

Luts: No, see on ju otse häbematus! Wiisaku seta! Kas teate, kui mina seda teile kõike jutustama hakkas, siis wõtab see üliwäga pikka aega.

Maus: Härra Luts, kas meie kupee on selles rongis, mis esimisena wälja läheb?

Luts: Sõna tõsisel mõttes pean teile tähendama, et meie kupee on kolmandas rongis, ja pean aupaklikult juure lisama, et iga tunni aja pärast läheb sõit waksalist wälja.

Maus: Meie sõit läheb siis alles kolme tunni pärast. Jumal tänatud, meie oleme siiski päästetud!

Waldu: Jah, nüüd aga waksali, waksali! Meie ainukene pääsetee ja hüüdsõna olgu: waksali!

Maus: Härra Luts, kas teil on asjad kodu pakitud?

Luts: Pean tähendama, et veel mitte! (Tõuseb järsku püsti.) Lubage ütelda: nägemiseni! Mina lähen ruttu koju, minul on veel wäga suured asjad ja toimetused ees. (Läheb, aga keerab

ukse pealt tagasi.) Härra Maus! Ka teie tütar Elfriide on wist wäga mures ja kardab? Wabandage minu uudishimu.

Maus: Täna pole ma weel aegagi saanud oma tüdärt näha.

Luts: Waene daame! Ütelge talle, et mina wäga kaasa tunnen. (Hakkab minemä.)

Maus: Härra Luts, kui teie meiega sõidate, siis loodan ma teid warsti siin reisiwalmis näha.

Luts: Ja, ja... Wõimalikult wäga ruttu tulen mina siia tagasi, et teiega ühes reisida (ära).

Waldu (waatab kella): Kaksteist, kell pool kolm läheb sõit.

Maus: Kõigest kaks ja pool tundi on weel aega.

11. ETTEASTE

PEETER, MAUS ja WALDU

Peeter (sisse astudes): Teie kõlitasite?

Maus: Kas woorimehi ikka weel ei ole?

Peeter: Nõnda küll. Woorimehed ei taha enam waksali ega sadama poole sõita.

Maus (ehmataab): Mis? Ei taha waksali poole sõita? Miks?

Peeter: Nii see on. Tahtsin mitmeid, siit tühjalt mõnda sõitjaid kinni pidada, aga nemad ei wõta enam jutu-legi. Lõõwad käega ja naerawad.

Maus: Kuidas? Nad naerawad? Miks sina seda mulle kohe ei tulnud ütlemä?

Peeter (kehitaab õlgu).

Waldu: Papa, kas tead, mis see tähendab? Woorimehed on juba mäs-sama hakanud.

Maus: Mispärast mässama! Meil on ju praegu neid nii wäga tarwis, meil on tarwis kraam waksali wiia, meil on tarwis ära reisida. (Peetrile:) Mine, jalamaid too woorimehed, pea nad kinni! Noh, mis sa weel ootad?

Peeter: Nad ei tule. Mina neid wägise ka tuua ei saa. Teie käsu peale ka mitte.

Maus: Kui mina käsin, siis peawad nad tulema. Mõistad? Said aru?

Waldu: Wõtku nad raha kuipalju tahes, sest praegu on meil iga silmapilk kallis.

Peeter: Nemad ei taha enam raha ega midagi. Ütlewad: tassige ise seljas, kui tahate. Et: meie tänasest päewast enam ei wea — ja asi sellega.

Maus: Mis? Ma lasen neid politsei poolt siia tuua, ma lasen neilt hobused käest ära wõtta. Said aru? Silmapilk mine ütle neile seda. Kui nad siis ei tule, lasen ma nad oksa tõmmata. (Wabriku wiled hakkawad puhuma; Maus ja Waldu kohkuwad, kuna aga Peetri näule naerujume ilmub.)

Maus: Mis see on? Mida peab see tähendama?

Waldu: Peeter, mine wälja ja waata, kuidas lood on.

Peeter: Wabrikud jätawad töö seisma.

Waldu: Mine, ja tule kohe tagasi ja ütle, mis see tähendab.

Peeter (enesele): Kas püksid juba püüli sõeluwad (ära).

12. ETTEASTE

MAUS, WALDU ja MAGDA

Maus: Kui lood nii on, nagu Peeter ütles, siis oleme kadunud.

Waldu: Oh, oleks minu pataljon nüüd siin! Ma näitaksin neile nende wastahakkamise.

Magda (tuleb kõrwaltuksest wäga hirmunud näoga): Mispärast wabriku-wiled puhuwad?

Maus: Mispärast, mispärast! Mäss! Minge pange kohe riidesse, wõtke igaüks mõni pakk, niipalju kui keegi suudab. Ja oodake eestuas, meie tuleme Walduga kohe järele.

Magda: Woorimehi ikka weel ei ole?

Waldu: Ära päri, mamma! Tee mis papa ütles. Muidu oleme kadunud.

Magda: Oh Jumal, kui hirmus (ära).

Maus (paneab palitu selga ja kübara pähe): Missugune supp!

Waldu: Küsimine, kas meie waksali jõuamegi, wast on tee ja waksali hooned juba punaste käes. Kurat! Ma ütlen, oleks mu pataljon nüüd siin!

13. ETTEASTE

MAUS, WALDU ja PEETER

Peeter (astub sisse).

Waldu; Noh, räägi kohe, kuidas lood on?

Peeter: Ei ole muud midagi, kui töölised jätsid wakrikutas töö seisma ja tulid punaste lippude ja püssidega uulitsale.

Maus: Tulid punaste lippude ja püssidega uulitsale?!

Peeter: Jah. Linna äärel on tugewat Internatsionaali laulmist kuulda.

Waldu: Kas waksali pool ka seda kuulda on.

Peeter: Ei tea.

Waldu: Papa, lähme siis kohe, wõib olla pääseme õnnelikult läbi.

Maus: Peeter, wõta sina kaks suuremat korwi ja too waksali.

Peeter: Kuulen, aga mina küll ei mõtle praegu waksali teie suuri korwisi tassima minna.

Maus: Mis? Sina hakkad ka wasta? Sina hakkad ka mässama! (Wäljas läheb kära suuremaks ühtlasi wabrikuwiled.)

Waldu: Lähme papa! Meie oleme kadunud.

Maus (wälja minnes): Aga härra Luts...

Waldu: Ta tuleb järele. Oleks minu pataljon nüüd siin — küll ma teaksin siis, mis ta teeksin. (Maus ja Waldu lähewad mõlemad ära.)

14. ETTEASTE

Peeter (üksi): Kahtlane küll, et teie waksali pääsete. (Waatab teise tupp.) Tühi kõik. No küll saaks siis naeru, kui nad homme juba wõrede taga istuwad ja sealt wälja wahiwad. Tohoo! Wõi wõta aga nende kaks suurt korwi ja tassi waksali. (Naerab lõbusalt.) Oskawad aga käskida. (Istub.) Soo, nüüd saab ennast ka inimesena tunda. Las härrad nüüd tassiwad ja jooksewad, kas wõi ümber maakera. (Wäljas on kära kuulda.) Tulewad wist juba taga otsima. Kahju et ma neid kauem kinni ei osanud pidada. (Kolm töölist tuleb püssidega sisse.)

15. ETTEASTE

PEETER ja 3 TÖÖLIST

I tööline: Kus teie bursuid on?

Peeter: Tahawad ära põgeneda. Praegu just panid waksali poole minema.

II tööline: Ah waksali? No sinna nad enam ei pääse, waksal on juba meie käes, seal lehwib juba punane lipp.

III tööline: Ruumid tarwis kõik läbi otsida.

I tööline (kõrwaltuppa minnes): Wõi putku tahawad panna!

II ja III tööline (lähewad ka teise tupp).

(Kõik ära.)

16. ETTEASTE

LUTS, pärast PEETER

Luts (tuleb keskkusest sisse, pakid ja sumadanid käes): Oh! (Paneb pakid ja sumadanid maha ja pühib nägu.) Hädawaewalt pääsesin weel siia. Need tahmanäud on juba kesklinna s mäs-sama hakanud. Kui wäga rasked on minul need pakid kanda — wenitawad kõik minu ihuliikmed ära. Soo! Nüüd, minu härra Maus ja minu südamest armastatud Ella, mina olen juba reisiwalmis. Nüüd reisime, Ellake, sinuga kaugele, kaugele. Mina tean, kui wäga sina mind armastad. — Aga kus nad siis on? (Kuulab. Kõrwaltuas on rääkimist kuulda.) Ah, seal räägiwad. (Istub.) Mina saan sind, Ellakene, ootama — oh, millal jõuab see minut, millal mina sinuga ühes... (Peeter tuleb sisse.) Kas saksad on juba sõiduwalmis?

Peeter: Jah, nad tulewad kohe. Härra palus oodata.

Luts: Kuulge, teener, kas preil on ka wäga hirmunud?

Peeter: Ja, ta igatses nii wäga teie järele. Nuttis teine.

Luts: Oh minu Ellake, kuidas sina mind nii wäga armastad. Ma ei suuda seda kuulda, kui sina nutad.

Peeter: Teil algab wist küll tore reis?

Luts: Jah, wäga, wäga kaugele.

Peeter (enesele): Umbes pool wersta.

L u t s : Teie rääksite midagi?

P e e t e r : Ei midagi, niisama isene-
nesele. Ilus ilm.

L u t s : Jah, täna on väga suure-
päraline ilm.

17. ETTEASTE

ENDISED, MAUS ja WALDU

M a u s (näiteseinte taga hüiab): P e e -
t e r , P e e t e r ! (Maus ja Waldu jookse-
wad löötsutades sisse.)

M a u s : Peeter, pane kõik ukсед
lukku! Kõik ukсед pane lukku! Kas
kuulsid, mis ma sulle ütlesin?

W a l d u : Papa, papa, meie peame
endid ära peitma!

M a u s : Jah, meie peame endid ära
peitma. (Peetrite!) No mis sa's weel
siin wahid? Kas sa kuuled: meie peame
endid ära peitma!

P e e t e r (ei wasta).

L u t s : Minu härrad, kas...

M a u s (Lutsu nähes): Teie! Kälge
kuradile! Kas, kas... Pool päewa
töite piletid, nüüd on otsas, kõik, kõik
on otsas! Teie pärast! (Seisab wiha-
selt Lutsu nina all.) Kõik teie süü
läbi! Teie süü läbi, ütlen ma teile.
Kas kuulete!

L u t s (hirmunult): Hä-ärä Maus...

M a u s (wahele): Küllalt, küllalt!
Mitte üks sõna enam! Midagi ei taha
enam kuulda!

W a l d u (enesele): Oh, oleks mu pa-
taljon nüüd siin.

M a u s : Naine ja tütar wõeti kinni,
meil läks õnneks weel ära joosta.

L u t s : Kuidas? Preili Ella wõeti
kinni?

M a u s : Ärge küsige enam...

W a l d u : Papa, mis meie nüüd teeme
— meie ei tohi endid ju nende kätte
anda?

L u t s (pühib rätikuga silmi, enesele):
Minu Ellakene, minu südamekene, kui
halb wõib sul nüüd olla.

M a u s : Ära peitma pööningule, keldri,
kappi, sāngi alla! Peeter, mis sa sei-
sad nagu soolasammas, meie peame
peitma, aita meid peita!

P e e t e r (pilkawalt): Tulge, ma pei-
dan teid.

L u t s : Armas teener, ka mind peida
nende eest ära, ükskõik kuhu, ainult
peida! (Peeter ees, teised tema järel
hakkawad küljeuksest ära minema.

Näitelawa tagant on rääkimist kuulda,
ja seal tulewad neile tööliselid wasta.)

18. ETTEASTE

ENDISED ja TÖÖLISED

I t ö ö l i n e (Mausile): Kes teie olete?

M a u s : Mina? Mina olen härra Maus,
selle korteri omanik.

I I t ö ö l i n e (Waldule); Ja kes teie
olete?

W a l d u : Mina olen papa poeg.

I t ö ö l i n e : Selle Maudi poeg —
ohwitser?

W a l d u : Ja.

I t ö ö l i n e (Lutsule): Aga kes teie?

L u t s : Mina, mina! Lubage, minu
härrad, minna...

T ö ö l i n e : Noh olgu! Teie ei ole
keegi, aga teie nägu ütleb, et teid on
meile tarwis.

M a u s : Mis see siis nüüd on?

I t ö ö l i n e : Hakkame aga minema.

W a l d u : Kuhu teie meid wiite?

I I t ö ö l i n e : Wõrede taha.

M a u s : Mispärast?

I t ö ö l i n e : Meie ei hakka teiega
pikemalt kõnelema, mispärast. Teie
olete juba küllalt töölisi maha tapnud.
Lähme.

L u t s (tahab aknast wälja hüpata).

I I t ö ö l i n e (rebib ta tagasi): Kus
sa weli nüüd ikka lähed! Lähme kõik
ilusti ühest uksest wälja.

L u t s (ikka akna poole kippudes):
Mu härrad, ma ei taha trellide taha!

I I t ö ö l i n e (teda kinni hoides): Küll
sa tahad, pole sul seal häda midagi!

I t ö ö l i n e (astub Lutsu juure, tige-
dal): Kas tulete heaga kaasa wõi ei?

L u t s (nuttes): Jah, mu härrad, ma
tulen.

M a u s : Peeter, ütle ometi, et meid
lahti lastaks. Meie oleme sinu wasta
alati head olnud.

P e e t e r : Minge aga peale, seal on
teil hea küll.

W a l d u (enesele): Oh oleks nüüd
mu pataljon siin!

I t ö ö l i n e : Noh lähme, lähme; ei
ole siin watarääkimist enam tarwis.

L u t s : Minu Ellakene, oota, ma
tulen sinu juure.

P e e t e r : Minge aga Ella juure.
Seal on teil bursuidel kõigil paras paik.

E e s r i i e

L ö p p

EKP. kk. ajalookomisjoni toimetusel ilmus trükist

PROLETAARNE REWOLUTSIOON EESTIS

1. anne järgmise sisuga: Eessõna (H. P.). Töölisteliikumine Narwas a. 1895—1906. Politseidepartemangu arhiivi teated Narwa töölisteliikumise kohta 1897. aastast. 1905. aasta liikumisesse puutuvad Tallinna komitee lendlehed. Kes olid Tallinna töölistewanemad augustis 1905? Parunite väljasaatmine 1918. a. (J. K.). Parunite wägitegudest 1905. a. (A. Uuritsa seni ilmumata joonistus). Rittmeister von Sievers — lehekülg 1905. a. hirmulugudest. Minu esimene tutvus sotsialistidega (K. Peilbaum). Põrandaaluse trükikojas asutamine 1906. a. aprillis Tartus (A. Lukin). Pilt 1905. a. tegelastest W. Kingissepa haridusemajas 18 X 25.

Järgmised wihud ilmuwad iga 2—3 kuu järel. Ette tellides maksab anne — wähemalt 3 suurt 2-weerulist trükipognat — 70 kop., 5 annet 3 rbl 25 kop. ja 10 annet 6 rbl. Üksikult ostes maksab iga anne 1 rbl.

Talitus „KÜLWAJA“ kirjastuses, Leeningraadis, Fontanka 53, kort. 9. Telefon: 5-97-54. Aadress liht- ja rahakirjadele: Ленинград, Фонтанка 53, „Кюльвая“.

EESTI „AWALIK TEGELANE“ A. PIIP

Endine Eesti saadik Moskwas A. Birk seletab omas kirjas Eesti riigiwanemale 18. juunist 1926. a. (waata „Известия Ц. И. К. С. С. С. Р.“ nr 158 (2789) 13. juulist 1926. a.) peale muu:

1922. aastal pööras välisminister A. Piip minu poole ettepanekuga Moskwa saadiku koha asjus, ja minu Moskwasse sõidu eel kirjutas ta mulle 17. juunil 1922: „Arwesse wõttes Teie määratud harjumust välispoliitika asjus, mida Teie omandanud olete niihästi välisministriametis, kui ka Riigikogu välispoliitika komisjoni liikmena, ei ole tarbet laialt seletada neid põhimõtteid, mis on aluseks meie poliitikale naabri-riikide wastu, nagu ka tarbet ei ole peatada saadiku üldiste kohuste peal“...

Lugeja, kes lähemalt tuttaw ei ole selle „ministri“ isikuga, kes nii tarka poliitilist juttu ajab, ei saa arugi, miks ilma erandita kõik need, kes seda ministri-härrat wähegi tunnewad, ülemal-toodud sõnu lugedes naerma pahwatawad. Sest ühemeelne ja ühehääleline otsus selle ministri-härra kohta on: ei ole maa peal teist nii tõntsi, nii paksunahaga ja iseennast täis inimest kui Antonius Piip...

Agas, küsib ehk lugeja, ta on ju „prohwessor“, pealegi enne rewolutsiooni rahwastewahelise õiguse ma-

gistrandi kraadi omandanud,¹ ja weel pealegi Peterburi ülikoolis, mis ei olnud ju ei praegune ega endine Tartu ülikool.

Olgu selle kohta mõni sõna ja siis ministri-härra enese kohta, sest nähtawaste kaob ta Eesti poliitilise elu pinnalt ära ja siis ei ole enam põhjust tema isiku üle awalikult juttu teha. Sellest oleks aga kahju, sest tulewasel Eesti ajaloo kirjutajal ei ole huwitusega teada ka selle „awaliku tegelase“ kohta, mis ja kes ta õieti oli.

Nii siis kõigepealt — Peterburi ülikooli rahwastewahelise õiguse magistrand.

Õiguseteaduskonna üliõpilastele loeti ainet, mis „rahwastewahelise õiguse“ nime kandis. Ei olnud sel ainel midagi tegemist ei teadusega, ei ka „õigustega“. Aastakümned istus sel õpetoolil Peterburi ülikoolis teatud mustasajaline karjerist F. F. Martens (räägiti, et ta Pärnust pärit ja eestlane olnud),

¹ Mitte magistrikraadi, nagu Eesti lehed mõnikord kirjutawad. Magistrikraadi saamiseks pidi magistrand kirjatöö tegema ja seda awalikult kaitsma, kuna magistrandiks nimetati seda, kes magistri peast-eksami ära oli teinud. A. Piibule ei julge aga keegi etteheidet teha, et ta ühegi rea kirja oleks pannud, liia-tegi weel wäitekirja kirjutanud; Antonius Piip aina kõneleb, ja kuidas ta kõneleb, sellest kuuleme alamal teda lähemalt tundjate suust.

kes oma ettelugemisi algas sõnadega: „Rahwastewaheline õigus“ — juba see nimetus on meie aine kohta iseloomulik; kohasem oleks nimi „rahwastewaheline õiglusetus“. Sest mingist rahwastewahelisest õigusest ei wõi meie õpeaines juttu olla, waid ainult üksikute riikide omawahelistest lepingutest („paberilipakatest“ — ütleksime meie praegu). F. F. Martensi peeti üleilmseks kuulsuseks omal alal. Krahw Witte tundis teda wäga lähedalt ja tegi ta üle ka oma otsuse: „Õige piiratud mõistusega inimene, et mitte rohkem öelda“ (Memuaarid, II anne).

F. Martensi järele läks õpetool parun Taube kätte, kes oli targa teosega maha saanud, mis käsitas küsimust: „Ristiusu osa rahwastewahelises õiguses“. See oli niisugune raamat, et kui kord eksamil üks eksamitegija parun Taubele ütles, et ta tema wäitekirja läbi on lugenud, siis parunihärra toolilt püsti hüppas: niisugust inimest, kes seda tarkust lugema hakkaks, ei olnud ta enne weel näinud ja mitte näha saada lootnud.¹

Parun Taube sai Kasso ajal hariduseministri abiks (Wene wanasõna ütleb ju: рыбаk рыбака видит издалека, mis on maakeeles ära seletatud: küll koer koera tunneb) ja siis hakkati Peterburi ülikooli igasugu tallalakkujaid „õiguste“ õpetoolidele upitama: siis ilmusid kõik need tõsiwenelised Gribowskid ja Nikonowid, von Seelerid ja Udintsewid ja terve rida teisi, kes samal ajal teenisid igal pool ja igal wiisil, kus aga makseti.² Sel ajal ilmus

¹ Lugejale olgu tähendatud, et asi õige lihtsalt seletada annab: paruni wäitekirja lugeja oli Peeter Kann, praeguse Eesti riigikohtu (senati) üks juhtidest, kes eksami eel 1½ aastat kindluses istus. (Tema iseloomustamiseks leiab lugeja mõne rea „Proletaarne rewolutsioon Eestis“, II vihik. Toimetus.)

² Gribovski, möödamminnes öeldud Eesti „awaliku tegelase“ A. Jansoni sõber ja kaastööline tema kaubanduskursustel, oli awalik tõsiwenelane, von Seeler — Kasso jooksupoiss, kes sõitis igasse ülikooli ja igail tingimistel, kui aga makseti; tema juure tuleme mõni teine kord weel, kuna seda mustasajalist teaduslist nulli weel hiljuti tema surma puhul Tartus, kus ta Eesti ülikooli prohweessoriks oli, ülistati; Udintsew oli trükiasjadepeawalituse ülemaks. Niisama teenisid kõik teised nimetatud „prohweessorid“ mitmesugustes „asutustes“.

Peterburi õigusteaduste osakonnas weel üks härra, kellel õige omapärane kuulsus ees käis — „Noowoje Wreemja“ kaastööline A. A. Pilenko, kes parun Taube õpetooli päris.

„Noowoje Wreemja“ kuulsus oli igaühele tuntud. Teda kutsuti harilikult leheks: „Kust tuul puhub“ wõi „Kuidas härrad käsiwad“. Waewalt on teist nii ostetawat lehte maa peal olnud. Selle kuulsuse lõi lehele peale tema toimetaja, wana jesuiidi Suwoorini, rühm kaastöölisi, kelle hulka kuulusid Menschikow, Roosnow, Bureenin, politseiline awantürist (suli) Manasseewitsh-Manuilow ja teised. Mitte wiimane selles rühmas ei olnud ka Pilenko. Missugune selle teadusemehe kuulsus oli (kraadid olid tal ju olemas), on näha järgmisest loost.

Enne ülikooli nimetamist oli ta naiskursuste lektoriks. „Noowoje Wreemjas“ nimetas keegi teda sel põhjal korra „prohweessoriks“ ja siis tekkis terwes edulises ajakirjanduses Pilenkole nimeetus „naiskursuste prohweessor“. Tegi „Noowoje Wreemja“ mõne lolluse, kohe kirjutasi lehed: lugu on nii keeruline, et naiskursuste prohweessori teda enam sirgeks ei saa. Nii wõimata paistis olewat siduda sõnu „prohweessor“ ja „A. Pilenko“. Aga kui Kasso Peterburi ülikooli prohweessoriteks nimetas von Seelerisi ja Gribowskisi ja teisi nende wäärilisi, siis sai wõimalikuks ka see, et ühel ilusal päewal A. Pilenko prohweessoriks nimetati.

Et seltskonna arwamine ajakirjaniku A. Pilenko müüdawuse üle mitte liialdus ei olnud, leidis peale rewolutsiooni tõenduse. Ilmusid trükis peale muu kindraliproua Bogdanowitshi memuaarid. Need on palju huwitamad ja usalduswäärilisemad kui paljud teised sellelaadilised kirjakogud, mida wiimasel ajal terwed wirnad on ilmunud. Huwitawamad on nad sellepolest, et nende kirjutaja palju rohkem kuulis kui keegi teine, ja just seda kirja pani, mis ta kuulis. Kindral Bogdanowitshi maja oli terve bürokraatlise Peterburi keskoht, kus iga päew karjeerisi alustati ja kukutati, kus kümned ja sajad kõrgemad wõimukandjad koos käisid. Kindraliproua pani jutud kirja, ja et see

sündis ilma ilustamata ja mitte trükkimise jaoks, näitab märkuste toon ja otsekoheus, mille eest autorit wana korra ajal wõllas oleks oodanud.

Neis memuarides loeme:

„15. märtsil 1909. a.

Täna oli duumaliige Sushkow (Kurski kubermangust) ja jutustas, et ta ilma wähe ma kahtlusega kinnitada wõib, et duumaliikmed (peab arwama, et oktoobristid) Pilenko („Noowoje Wreemjast“) 25 tuhande rubla eest ära on ostnud.“

Loomulik, et neid uut tõugu „prohweessorisi“ üliõpilased wäärilisel wiisil hindasid. Ainult eksamil oli üliõpilane sunnitud nendega kokku puutama ja sealgi ei jäänud kokkupõrkamised ära. Meele tuleb kadunud W. Maasika¹ lugu. Maasik wastanud majandusteaduse eksami ühele uuele prohweessorile, kes peale muu küsinud:

„Kes on peale Marxi wäärtuseõpetust edasi arendanud?“

Maasik: „Marx andis wäärtuseõpetusele niisuguse kuju, et siin enam keegi pärast teda midagi edasi arendada ei ole suutnud.“

Prohweessor: „Niisuguse wastuse peale wõin ma teile ainult nummer kolm panna.“

Maasik: „Mul oleks piinlik teie käest kõrgemat nummert saada.“

Mingisugusesse läbikäimisesse astuda uute „prohweessoridega“, nende teaduslikku juhatust küsida — sellega said korda ainult sel ajal ülikoolis kroonu abirahaga loodud mustasajalise „akademistide ühisuse“ liikmed. Ja kes sellega weel hakkama said, olid peale muu — pärastine tööerakondline minister Antonius Piip, kes ülemal kirjeldatud „prohweessor“ Pilenko jooksupoisiks hakkas, ja praegune Tartu ülikooli „prohweessor“ Uluots, kes „prohweessor“ Udintsewi (trükiasjade-peawalitsuse ülema) juure ennast „täiendama“ jätta laskis. Arusaadaw, et selleks muud

waja ei olnud, kui aga soowi awaldada, sest üliõpilaste üldine kogu hoidis ju nende „prohweessori“-härrade koidis ju katku eest, mispärast „prohweessori“-härrad wäga liigutatud olid, kui keegi wäljastpoolt akademistide ühisust nende poole tuli.

Kui meie ütlesime, et Antonius Piip „prohweessor“ Pilenko jooksupoisiks hakkas, siis ei ole selles ka sõna otsekohehes mõttes liialdust.

Kuidas „Noowoje Wreemja“ sõjaajal sakslasi sõi, on weel kõigil meeles: seal ju kirjutas Rennikow oma Baltimaa kirjad („В стране чудес“), „Noowoje Wreemja“ kaastõõliseks oli polkownik Rjesanow, salakuulamiste uurimise komisjoni esimees. Samas „Noowoje Wreemjas“ ilmus üleskutse: haawatud, kes tahawad sakslaste metsikuste üle teateid anda, saatku oma aadress toimetusesse prohweessor Pilenkole, kes tuleb jutustusi üles kirjutama. Muidugi ei olnud „prohweessoril“ enesel käimiseks aega, waid ta saatis seda tegema oma jooksupoisid, parandas siis üleskirjutused kirjaoskuse nõuete järele ja wõttis ajalehekassast maksu. Ja sedawiisi olid kõik rahuldatud: „prohweessor“ tegi kõliseswat, mida ta nii armastas, ja omandas kuulsuse, jooksupoisid tegid karjeeri.

Sel ajal teati jutustada, et niisugused toimetused kõige wiisakamad nendest olid, mida tulewased prohweessorid oma hariduse täiendamiseks Pilenko juures pidiwad tegema.

Kuid igatahes sai Antonius Piip 1917. aastaks nii kaugele, et tal Pilenko juures magistrandiksam rahwastewahelises õiguses tehtud oli, sest aega ei olnud wiita — Eestile oli ju rahwastewahelise õiguse eriteadlast waja.

Niisugune on selle prohweessorist ministri-härra arenemisekäik minewikus. Tema olewik — ministri ja diplomaadi tegewus — on isegi Eestis õiget hindamist leidnud. Ma ei mõtle selle all mitte üksi seda, et ta wiimaks diplomaaditegewusest kõrwale on heidetud, waid ka seda hindamist, mida talle andis koguni K. A. Hindrey „Postimehes“ 1924. aastal. Lühikeses joonealuses maalits ta A. Piibust õige pildi, kui

¹ Tapeti Isborski all 5. sept. 1919. aastal. Waata „Klassiwoitlus“ nr 9-10, 1921. a. ja prawäljaanne „Isborsk“, Peterburis, 1922.

inimesest, kes nii enese suurusest täis on, et tal mõttesegi ei tule, kui naeruväärt ta selle juures on. Hindrey jutustab, kuidas Eesti ministrile midagi ei maksa välisriikide saadikuid tundide wiisi ennast oodata lasta, „sest kes on need teised minu, Antonius Piibu, prohessori ja ministri kõrwal“. Ja kui ta oma suu lahti teeb, siis ei ole tal vähematgi muret, et sealt peale Salomoni tarkuse midagi muud välja võiks lennata, sellepärast maailm aga kuulaku ainult. Hindrey toob ette, peale muu, kuidas Piip mingil välisministrite kongressil wenekeelses kõnes wuristanud, et ta mingi keerdsõlme oma наследник = pärija lahendada jätab (преемник = järeltulija asemel) ja kuidas koosolejad selle üle naerda turtsunud. Sel puhul võiks küsida, kui härra Piip Wene keelega nii ümber käib, keelega, mida ta lapsest saadik õppinud ja mille omandamiseks ta ihu ega hinge kalliks ei ole pidanud, ja kui tema Wene keel niisugune on, et isegi Hindrey naerma peab, missugused peaks tema euroopa-keelsed kõned olema, millega ta tükib küll Rahwasteliidus, küll Washingtonis ja mujal esinema.¹ Eesti lehtedes ilmusid tema päwaraamatukatted, milles jutustati Lloyd George'i juures käimisest. Et oma jutule õiget mõnu anda, pani ta öeldud ingliskeelsed laused eestikeelsetele juure, ja need tõendawad ainult ühte, et autor Toussaint-Langenscheidti õperaamatu esimesed paragrahwid päha on õppinud: jutt seisib just neist lausetest koos, mis selle õperaamatu tarwitaja juba eemalt laseb ära tunda. Kas Lloyd George seda talle ütles, ei olnud nimetatud, aga wõib olla,

¹ „Waba Maa“, Piibu ihuleht, tonkab Ado Birki peale muu sellega, et nimetab wiimast „Awdei Awdejewitshiks“, missuguse nime wiimane sai Wene usku astudes papiseминаари pääsemiseks. See tonkamine Piibu ihulehes on just piibukohaselt teraw, sest „Antonius Iwanowitsh“ Piip kõlab niisama eestliselt, kui „Awdei Awdejewitsh“ Birk, ja niisuguse eestikõlalise nime sai Piip samal karjeeritegemise eesmärgil kui Birki, ainukese wahega: Birk läks papiseминаари, kus amet Wene usku minnekut nõudis, Piip aga kooliõpetajate-seминаари, kus Wene usku astumist keegi ei nõudnud. Nii siis oli ka see Eesti rahwusline tegelane Wene usu asjus „paawstilisem kui paawst ise“.

et ka ei öelnud, sest Inglise ministritel tuleb ju nii tihti igasugu njam-njam-rahwaste esitajatega rääkida, külap nad ka mõnesugusegi Inglise keelega harjunud on. Eestikeelses kirjelduses aga oma rahukohtutõlgi Inglise keelt kirja pannes kinnitab härra Antonius Piip weel kord: kui mina kord räägin, siis ei tule mul kunagi mõttesegi, et ma naeruwääriliseks võiksin saada. Ja kui ei oleks tal seda usku, mis jääks siis Antonius Piibust järele? küsime ka meie ühes K. A. Hindreyga.

Sedasama tõendab kõik, mis meil Antonius Piibu üle midu teada on. Wõtame mõne tema eestikeelsetest kõnedest, mis käepärast juhtusid olema.

Riigiwanemana algab ta oma parteiwenna Jüri Wilmsi mälestusekõnet sõnadega: Mul on a u riigikogule meele tuletada, jne...

Puudub weel, et ei öelnud: mul on õnn (wõib olla ütlesgi?)... See tuletab meele würst Urussowi, endise Bessaraabia kubeneri jutustust (waata tema „Записки губернатора“). Kubeneri lossi asudes küsinud ta uksehoidjalt, kas see ammu juba lossis teenib. „Имел счастье пережить тридцать правителей губернии“ — mul on õnn osaks saanud kolmkümmend kubermanguwalitsejat „üle elada“. Ütelus kostis pilkena selle üle, kui lühike ja üürrike on kubeneri wõimuaeg wõrdlemisi uksehoidjaga, kuid uksehoidja tegi seda niisuguse peenikese ja trehwawa pilke kujul, et pilkealune isegi puhtsüdamliselt selle üle naerab ja seda terwele ilmale edasi jutustab. Kuid Antonius Piibu kõnes silmapilgul, mis vähemalt tema parteile tõsine peaks olema, on tal oma „au“ wõi „õnnega“ tõi taga, ja seda ühte ütelist on küllalt, et seda riigimeest täies tema suuruses peegeldada.¹

¹ Oieti öelda näib uksehoidja amet nii mõnelegi praegusele Eesti tegelasele õige amet olewat. Kui Nikolai Kanni Tallinna realkooli direktoriks ei kinnitatud, seletas K. Päts suure hulga wõeraste juuresolekul: „Oieti on kubeneril õigus: mis direktor nüüd Kann ka on, realkooli uksehoidjaks võiks ta aga küll olla...“ Nagu saatuse pilkel imestas seesama Kann täna wu talwel „Päewalehes“, et ühe ministeeriumi uksehoidja kohale olla kaks kõrgema haridusega kandidaati olnud. K. Pätsu arwa-

Ehk lugege neid tarkuse sõnu, mis Antonius Piip öelnud wiimast korda ministriks hakates: *t e m a s a a w a t o l e m a m i n i s t r i k s k a s p i k k a a e g a e h k l ü h i k e s t a e g a !*

Õelgu keegi, et see ütetus igal juhtumisel tõde ise ei ole!

Wiimasel kõnelemisel on ministrihärä pilt juures, uuem üleswõte. Seda waadates tuli meele wana ütetus:

„Diplomaat — see on inimene, kel suured wurrud ja wäike mõistus.“ Piibu kohta ei wõi esimest küll mitte öelda.

Pilt, mis meie sellest suurest mehest maalisime, ei põhjene mitte ainult ette toodud faktide ja härra Piibu diplomaadi-ajajärgu peal. Meie tunneme teda üli-

mise järele oleks pidanud vähemalt kolmas kandidaat weel olema, kes puudus ainult sellepärast, et ta üks neist uksehoidjatest on, kes Eestis direktori wõi ministrikohale on roninud. Kas N. Kanni igawene kandidaadi-põlw, olgu see ministri wõi riigikoguliikme kohale, sellest K. Pätsu hindamisest ei tulegi? Iga tahes on iseloomulik ka K. Pätsu kohta niisugune otsekohene tunnistus oma usu-, partei- ja joogiwenna kohta (et wiimane wendlus mitte põhjendamata ei ole, wõime sellega tõendada, et Eesti lehtede teatel ühest öösisest pummeldamisest kojusõltjate autost, mis wastu laternaposti lennanud, leitud usuwennad K. Päts, A. Birk ja N. Kann). Tõsiweneleline mustasajalus ja Wene usk oli alati ühendawaks lüliks nende härrade wahel ja kõikide nende karjeeri aluseks. Ilmaaegu ajab Piibu ihuleht J. Tõnissoni kaela süü A. Birgi upitamises Eesti tegelaste ritta: see härra ilmus Tallinna linnavalitsuse tegelaseks sama oraswenelise ringkonna liikmena, mille eesotsas seisid „Wladimir Andrejewitsh“ Lender ja „parajusmeelne tõsiwenelelane“ (умеренно-правый) Iwan Iwanowitsh Poska-Kolõwanski (sellesse parteisse kuulutas Poska ise ennast duumawalimistel), kelle ainukene wäärtus oli see, et kuberner Korostowets nende wastu ei olnud, kui wene-meelsete ja weneusuliste wastu ja kelle ainukene poliitikataruks oli — iga ülemuse talda lakkuda, kui selle kaudu aiga elada lastakse. See oma Wene usuga sahkerdamine, mis kõiki neid Poskasi, Pätsusi, Lenderisi, Birkisi, Piipusi ja weel nii mitmeid teisi ühte kampa ühendas, on nähtus Eesti elus, mis uurimiseaineks wõiks olla. Siin selle peal rohkem peatada ei ole ruumi, märgime ainult A. Piibu kohta seda üles, et kui ta oma lehes Birgi karjeerist J. Tõnissoni õlgadel kõneleb, siis ta oma harilikus tõntsuses arugi ei saa, mis-sugust nalja ta iseenese arwel teeb: sest nii A. Birki kui A. Piibu karjeeri kandja oli wene-meelne ja weneusuline tallalakkumine, nagu ka mõlemate ristilisa oli tõsiweneleline Iwan Iwanowitsh Poska-Kolõwanski,

kooliaastatest saadik, oleme ühes temaga eksamite wastu walmistanud ja neid ühes teinud ja siis juba torkas terwele meie rühmale silma, et siin haruldaselt tõntsi ja ennenagemata enesesisseuskujaga tegemist on. Seda kinnitawad kõik, kes teda kunagi on tunnud. Tuleb meele ühe praeguse Tartu prohweessori imestaw küsimus peale selle, kui ta Piibuga kauemat aega koos elanud: Kas see inimene kõiki asju niisuguse waewaga omandab kui seda, mille pealtnägijaks ma olin? Teine jutustab: „Estonia“ maja awamise pidusõõgil kuulnud ta teiste kõnelejate hulgas ühte, kes oma tõntsusega tähelepanemise enese peale tõmmanud. Seletanud mees järgmist: „Tema terwitawat „Estoniat“ ei tea missuguse ühisuse poolt. Öeldawat ju küll, et ideesi ei panda patta, aga olewat weel küsimus, mis on tähtsam, kas majandus wõi ideed jne jne“. Jutt kestnud terve pool tundi, nii et jutustaja kohalt ülesse tõusnud ja waatama läinud, kuidas niisugune tragi rätsepapoiss wälja näeb. Ja korraga leidnud ta „rätsepapoissil“ ülikooli risti rinnas ja öeldud, et see olewat Ants Piip.

Lõpuks wõiks küsida, kuidas niisugune isik mõjule ja osa mängima sattus? Wastus: on inimesi olemas, kes igast august läbi minna oskawad, kes mitte ootama ei jää, kuni neid kutsutakse, sest kas wõid sa kutsumise peale igakord julge olla? See on loomulik inimesele, kes iseenele kohta kirjutab („Postimehe“ album, lehekülg 216): „Lõpetas Goldingeni kooliõpetajate-seminari, 1905. aastast Kuresaare Nikolai n o r m a l kihelkonnakooliõpetaja, *self-mademan*,¹ on kodu- ja kreiskooliõpetaja eksam, toimetab esimest eestikeelset meremeeste-aastaraamatut.“

Kui 1917. aastal Iwan Iwanowitsh P o s k a Eestimaa kubermangu komisariiks nimetati, tõttas „magistrand A. Piip“ „esimesele Eesti [?] soost kubernerile õnne soowima“, mis õieti muud ei olnud kui selle kordamine, mis tegi sada aastat warem Pjotr Iwanowitsh Bobtshinski, kes palus rewidenti Peterburis kõigile öelda, ka keisrile enesele, kui juhtumist peaks olema, et seal ja

¹ Omal jõul edastis saanud inimene.

seal karukolkas elab Pjotr Iwanowitsh Bobtshinski, „rohkem midagi: elab Pjotr Iwanowitsh Bobtshinski“ — kinnitas ta. Jälle iseloomulik wahe: Pjotr Iwanowitsh Bobtshinski ei kippunud ühelegi kõrgele kohale, waid kriipsutas alla: „öelgu ainult: elab Pjotr Iwanowitsh Bobtshinski“, sest ta ei asunud, nähtawaste, waatepunktil, et kohasaamiseks tahtmisest üksi küllalt on. Antonius Iwanowitsh Bobtshinskil ei ole selles asjas aga wähe- matgi kahtlust ja kui wälisministri kohale sattub, siis on selle tegewuse taga-

järjeks unustamata saadikud Kartaud, Orud, Rogerid ja teised, kelle kohta nagu nende saatja Piibu kohta, wõib öelda, et nad kõik ei ole mitte üksi diplomaadid *sui generis*, waid ka inimesed *sui generis*. „Nende teod käiwad nende järel“, täpsemalt öeldes, nende teod lehkawad nende jälgedes weel kaua aega peale selle, kui nad oma diplomaadi-karjeeri on lõpetanud, mälestusmargina neist enestest ja „sellest, kes neid saatis“, see on Antonius Iwanowitsh Piibust. *Saaremaa onupoeg*

ПРАВЛЕНИЕ ЛЕНИНГРАДСКОГО ГУБОТДЕЛА СОЮЗА РАБОЧИХ ПОЛИГРАФИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА СССР

БУЛЬВАР ПРОФСОЮЗОВ, 19, 4-й этаж

ТЕЛЕФОНЫ: № 643-71 и 129-67

ЛЕНИНГРАДСКИЙ ГУБОТДЕЛ СОЮЗА РАБОЧИХ ХИМИКОВ С. С. С. Р.

Ленинград, наб. Красного Флота 38, комн. 41-47.

Т е л е ф о н ы :

	гор.	ком.	Д. Т.		гор.	ком.	Д. Т.
Пр. Правл.	547-32	98		Финчасть	498-55	105	
Орготдел	547-32	98		Статчасть	140-17	57	
Культотдел	606-67	104		Управление дел	52-47	69	
ТЭО	98-55	57		Секр. Инжсекции	98-55	57	

Ленинградский Губотдел СОЮЗА РАБОЧИХ ДЕРЕВООБДЕЛОЧНИКОВ

НАБ. КРАСНОГО ФЛОТА, № 38, III этаж

Т е л е ф о н ы :

Президиум	143-30		Т. Э. О.	537-26
Управление делами	632-01		Культотдел	614-13
Орготдел	143-65			

Ленинградский Губернский Отдел Союза Рабочих ПИЩЕВОЙ и ВКУСОВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ СССР

Ленинград, Набережная Красного Флота, д. 38.

Т е л е ф о н ы :

	гор.	ком.		гор.	ком.
Председатель	564-49	64	Культотд.	558-18	Дв. Труда
Секретарь			Статист.	495-35	
Секретариат	584-18		Делопр.	528-07	
Орг. Отд.	116-65	106	Фин. Отд.	477-42	63
ТЭО	544-63 и 77-62	107	Пораб. среди молод.	494-11	

ВСЕМ ИСПОЛКОМАМ, ГОРСОВЕТАМ, ГОСУЧРЕЖДЕНИЯМ и КООПЕРАЦИИ.

Обязательно приобретите и прочтите
СПЕЦИАЛЬНЫЙ, ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ
— 24—25-й номер журнала ВЦИК —

„ВЛАСТЬ СОВЕТОВ“

ПОСВЯЩЕННЫЙ ОСНОВНЫМ ВОПРОСАМ
ОРГАНИЗАЦИИ и ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОР-
СОВЕТОВ, в частности — их важнейшим
финансовым, торговым, хозяйственным, про-
изводственным, строительным начинаниям,
— мероприятиям и достижениям. —

Номер вышел 20-го июня, высылается издательством журнала „ВЛАСТЬ
СОВЕТОВ“ по цене — 35 коп. за экземпляр с пересылкой.

АДРЕС: Москва, Тверская, 11, главная контора издательства журнала
„ВЛАСТЬ СОВЕТОВ“.

ДОРОЖНЫЙ КОМИТЕТ

Профессионального Союза Работников Железнодорожного Транспорта
Северо-Западн. железной дороги (ДОРПРОФСОЖ)

Ленинград, площ. Островского, д. № 2

Т е л е ф о н ы :

Президиум № 584-82 || Инспекция труда . . . № 592-49
Культотдел № 592-50

ЛЕНИНГРАДСКИЙ ГУБОТДЕЛ

Союза Работников Коммунального Хозяйства

Набережная Красного Флота № 38, 4-й этаж. Тел. 155-26.

ЛЕНИНГРАДСКИЙ ГУБОТДЕЛ

ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СОЮЗА РАБОЧИХ БУМАЖНИКОВ СССР

Ленинград, Бульвар Профсоюзов, д. 19, ком. 4—6
Телефоны №№ 583-45 и 623-02

KLASSIWOITLUS

„Klassiwoitlusest“ ilmub 1926. aastal 6 nrt. Kaksiknumbriga 74-75 lõpeb esimese poole aasta käik. Kes juuli lõpuni tellisid, neil tuleb tellimist uuendada. Tellimisehind on nüüd: Poole aasta peale (3 nrt) 60 kop., 4 kuu peale (2 nrt) 40 kop. ja 2 kuu peale (1 nr) 20 kop. postiga. Üksikult ostes 25 kop. nr.

„Klassiwoitlus“ nr 1—72 on talitusest veel saada, 6 köidet, igas köites 12 nrt, kätte hind 2 rbl. Kes vähemalt 3 köidet tellib, saab kätte 1 rbl 50 kop. eest.

Talitus: Fontanka 53, kort. 9. Telefon: 5-97-54. — Aadress liht- ja rahakirjadele: Ленинград, Фонтанка 53, „Классивыйтлус“.

Kommunistlise Internatsionaali Eesti seksiooni väljaanne. Wastutaw toimetaja H. Pöögelmann

Тип. Лен. Горн. Инст., Вас. Остр., 1 лин. 52. — Ленинградский Гублит № 17284. Тип. 2000,